

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie
Studijní obor: Demografie se sociální geografii

Daniela Nosková

Cizinci v Česku se zaměřením na migranty z Ukrajiny
Foreign nationals in Czechia with focus on migrants from Ukraine

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Olga Kurtinová, Ph.D.

Praha, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 10. července 2020

Daniela Nosková

Poděkování

Touto cestou děkuji své školitelce RNDr. Olze Kurtinové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborné vedení této práce. Dále děkuji celé své rodině i přátelům za podporu, pomoc a trpělivost v průběhu studia.

Abstrakt

Bakalářská práce je soustředěna na problematiku cizinců v Česku se zaměřením na migranty z Ukrajiny. Téma cizinců a migrace je zde v posledních letech stále aktuálnější z důvodu neustálého nárůstu počtu cizinců. Práce analyzuje strukturu cizinců v Česku v období po roce 2004, po vstupu země do Evropské unie, do konce roku 2017, kde dlouhodobě dominují migranti z Ukrajiny. Na počátku práce jsou zpracovány dokumenty a povolení potřebná k pobytu cizinců a popsány aspekty ukrajinské migrace do Česka, zdroje dat zabývají se evidencí demografických událostí života cizinců. Vývoj počtu cizinců je demonstrován na vzorku pěti nejčastěji zastoupených státních občanství. Ke zkoumání, v jakých lokalitách jsou koncentrováni cizinci dle státního občanství, počty cizinců a podíly jednotlivých minoritních skupin cizinců v Česku v daném období jsou použity prioritně dvě statistické metody, a to metoda shlukové a prostorové analýzy. Z důvodu dostupnosti vypovídajících dat byly základními statistickými jednotkami zvoleny okresy ČR.

Klíčová slova

cizinci, pobyt cizinců, demografické události cizinců, migrace, Česko, Ukrajina

Počet znaků

96 050

Abstract

The theme of this Bachelor thesis is foreign nationals in Czechia with a focus on migrants from Ukraine. In recent years, the topics of foreigners and migration have become increasingly relevant given the steady growth of the number of foreign nationals. The thesis analyzes the structure of foreign nationalities in Czechia after the year 2004 when the country joined the European Union, until 2017, when migrants from Ukraine were prevalent. The work first lists documents and permits required for a prolonged stay of foreign nationals and aspects of the Ukrainian migration to Czechia are described along with data sources of the evidence of demographic events in the lives of foreigners. The development of the numbers of foreign nationals is demonstrated in a sample of the five most frequently represented nationalities. Two statistical methods were primarily used to examine the localities where foreigners are concentrated by nationality and the numbers of foreigners and the percentage of individual minority groups in Czechia in the given period: cluster and spatial analysis. Resulting from data availability, the regions of Czechia have been chosen as the basic statistic units.

Keywords

foreigners, stays of foreigners, demographic events of foreigners, migration, Czechia, Ukraine

Number of characters

96 050

Obsah

Seznam obrázků a příloh.....	8
Přehled použitých zkratk.....	9
1 Úvod.....	10
2 Výzkumné otázky a hypotézy.....	12
3 Rešerše literatury	14
4 Teoretická základna a definice	17
4.1 Dokumenty a povolení potřebná k pobytu.....	18
4.1.1 Dlouhodobé vízum.....	18
4.1.2 Dlouhodobý pobyt.....	18
4.1.3 Trvalý pobyt.....	19
4.1.4 Přejížděný pobyt.....	20
4.1.5 Státní občanství.....	20
4.2 Aspekty ukrajinské migrace do Česka.....	20
4.2.1 Historické důvody migrace	22
4.2.2 Charakteristiky Ukrajiny a její postavení v kontextu Evropy	23
4.2.3 Socioekonomické charakteristiky Ukrajiny	25
4.2.4 Sociodemografické charakteristiky Ukrajiny.....	27
4.2.5 Integrace migrantů do majoritní společnosti.....	27
5 Zdroje dat	31
5.1 Evidence vybraných demografických událostí života cizinců.....	32
5.1.1 Sňatky.....	32
5.1.2 Rozvody	33
5.1.3 Narození.....	33
5.1.4 Úmrtí	33
5.1.5 Mechanický pohyb obyvatelstva – migrace.....	34

6	Metody analýzy	35
6.1	Shluková analýza.....	35
6.2	Prostorová analýza.....	36
7	Vlastní analýza	38
7.1	Vývoj počtu cizinců v Česku v letech 2004–2017	38
7.2	Vývoj počtu vybraných demografických událostí cizinců v Česku.....	44
7.2.1	Narození	44
7.2.2	Úmrtí	45
7.2.3	Sňatky.....	45
7.2.4	Rozvody	46
7.2.5	Mechanický pohyb obyvatelstva – migrace	46
7.3	Výsledky shlukové analýzy	47
7.4	Výsledky prostorové analýzy	49
8	Závěr	55
8.1	Zhodnocení výzkumných otázek a hypotéz.....	56
	Seznam použité literatury.....	59
	Seznam datových zdrojů	63
	Přílohy	64

Seznam obrázků a příloh

Seznam obrázků

Obr. 1:	Časová osa pobytu v Česku a prodlužování pobytu.....	18
Obr. 2:	Mapa Československa v letech 1918–1938	21
Obr. 3:	Geografická poloha Ukrajiny v Evropě	23
Obr. 4:	Vývoj počtu cizinců v Česku (bez azylantů), 2004–2017.....	39
Obr. 5:	Nejčastější státní občanství cizinců, 2004–2017.....	41
Obr. 6:	Nejčastější státní občanství cizinců v %, 2004–2017	41
Obr. 7:	Cizinci v Česku podle druhu pobytu v letech 2004–2017	42
Obr. 8:	Počet Ukrajinců s přechodným pobytem v Česku dle účelu pobytu k 31.12.2017 ...	43
Obr. 9:	Věková struktura cizinců a obyvatel ČR k 31. 12. 2017.....	44
Obr. 10:	Dendrogram – shlukování pěti skupin cizinců rozmístěných na území Česka k 31.12.2017.....	48
Obr. 11:	Počet cizinců na 1 000 obyvatel v Česku k 31.12.2017 – shlukování	49
Obr. 12:	Podíl Němců na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování	50
Obr. 13:	Podíl Rusů na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování	51
Obr. 14:	Podíl Slováků na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování.....	52
Obr. 15:	Podíl Ukrajinců na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování.....	53
Obr. 16:	Podíl Vietnamců na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování	54

Seznam příloh

Příloha 1:	Počet živě narozených a zemřelých cizinců v Česku, 2004–2017	64
Příloha 2:	Počet sňatků a rozvodů cizinců v Česku, 2004–2017	65
Příloha 3:	Sňatky cizinců v Česku, 2004–2017	66
Příloha 4:	Rozvody cizinců v Česku, 2004–2017.....	67
Příloha 5:	Vybrané demografické události cizinců v Česku, 2004–2017.....	68

Přehled použitých zkratk

CIS	Cizinecký informační systém
ČR	Česká republika
ČRA	Česká rozvojová agentura
ČSÚ	Český statistický úřad
EAEU	Eurasijská ekonomická unie
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
NNO	Nestátní nezisková organizace
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚZIS ČR	Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky
V4	Visegrádská čtyřka

Kapitola 1

Úvod

Lidská společnost je neustále v pohybu. Již odpradávná lidé migrovali za lepší obživou a je tomu tak i v současnosti. Česká republika byla po druhé světové válce typickou emigrantskou zemí z důvodů politických i ekonomických. Země pozbyla tento status po roce 1989 v souvislosti se změnou politického systému. Postupným vývojem se stala pro cizince zemí tranzitní a nyní již imigrantskou. Cílem této bakalářské práce je analyzovat strukturu cizinců v Česku se zaměřením na migranty z Ukrajiny. Zkoumané období bylo voleno od roku 2004, kdy Česká republika vstoupila 1. května do Evropské unie, do konce roku 2017. Vstup do EU, silného společného ekonomického celku a v roce 2007 vstup do Schengenského prostoru tak zvýšil atraktivitu země pro cizince nejen ze zemí EU, ale rovněž třetích zemí (země mimo prostor EU včetně Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska) jako například Ukrajiny.

Bakalářská práce je členěna včetně úvodu a závěru do osmi kapitol. Úvod překládá strukturu práce zahrnující vymezení tématu práce, cíle a metod vlastního zkoumání. Ve druhé kapitole jsou definovány dvě výzkumné otázky. Po vzniku České republiky v roce 1993 je zde struktura nejpočetněji zastoupených migračních skupin historicky téměř stereotypní, proto byla pozornost této práce zaměřena především na prvních pět dominantně zastoupených státních občanství cizinců. Jedná se o Němce, Rusy, Slováky, Ukrajince a Vietnamce. První výzkumná otázka zní: Jaký byl vývoj počtu cizinců v Česku v letech 2004–2017? Je zastoupení prvních pěti skupin cizinců dle státních občanství z roku 2004 v následujících sledovaných letech poměrově konstantní? K této výzkumné otázce jsou předloženy tři hypotézy. Druhá cílová otázka je kladena na demografické události cizinců: Má četnost vybraných demografických událostí souvisejících s vývojem počtu cizinců v Česku v období 2004–2017 tendenci růst? Následující třetí kapitola Rešerše literatury zařazuje vlastní výzkum do teoreticko-metodologického a věcného kontextu.

Pro vytvoření teoretického základu ke zkoumání tématu cizinců v Česku se zaměřením na migranty z Ukrajiny je čtvrtá kapitola této práce věnována problematice legalizace pobytu, a tedy dokumentům a povolením potřebným k pobytu cizinců v zemi. Legislativně upraveno vše kolem pobytu cizinců na území Česka je v zákoně č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR. Dále jsou zde popisovány aspekty ukrajinské migrace do Česka včetně historických důvodů migrace sahající do období druhé poloviny 18. století, doby připojení Haliče a Bukoviny k habsburské monarchii. Podkapitoly socioekonomické a sociodemografické charakteristiky Ukrajiny a jejího postavení v kontextu Evropy pohlíží na Ukrajinu z geografického, politického, ekonomického i demografického hlediska.

Po rozšíření Evropské unie v roce 2004 se Ukrajina stala jejím sousedem a nachází se nyní mezi dvěma ekonomickými celky, na západě mezi Evropskou unií a na východě Společenstvím nezávislých států v čele s Ruskou federací, což zemi staví do situace neustálého rozhodování, k jakému hospodářskému celku je výhodnější se připojit. Takovéto rozhodování, vnitřní politická nestabilita, slabé hospodářství a sociální systém ovlivňují život obyvatelstva a jsou spíše podnětem k emigraci za prací a tím s pomocí remitencí zlepšování životních podmínek rodin. S migrací úzce souvisí téma integrace migrantů do majoritní společnosti cílové země. O efektivní a úspěšné migraci lze hovořit pouze tehdy, pokud je prospěšná cizincům i většinové společnosti za předpokladu, že je provázána s integračními opatřeními a jsou vytvořeny podmínky pro harmonické nekonfliktní vzájemné soužití. Koordinátorem naplňování realizace dokumentu Koncepce integrace cizinců na území ČR je, z pověření vlády, Ministerstvo vnitra.

Pátá kapitola Zdroje dat se zabývá evidencí demografických událostí života cizinců, které utvářejí průběh demografické reprodukce a jsou zdroji pro vlastní demografickou analýzu. Pro tuto práci jsou vybranými demografickými událostmi narození, sňatky, rozvody, úmrtí a mechanický pohyb obyvatelstva. Na základě zjištění vývoje počtu cizinců v daném období jsou analyzovány na vzorku pěti nejčastěji zastoupených cizích státních občanství, jež nejčastěji figurují v jednotlivých demografických událostech, procesy výše uvedených životních událostí, s nimiž se setkávají cizinci na území Česka. Demografické události jsou důležitými datovými podklady pro široké spektrum resortů, utvářejí průběh demografické reprodukce a stávají se zdroji pro demografickou analýzu.

V šesté kapitole je zkoumáno, v jakých lokalitách jsou koncentrováni cizinci dle státního občanství, počty cizinců a podíly jednotlivých minoritních skupin cizinců v Česku v daném období, jsou použity prioritně dvě statistické metody, a to metoda shlukové a prostorové analýzy. S pomocí shlukové analýzy je možné klasifikovat objekty na základě jejich podobnosti či příbuznosti. Prostorová analýza vizualizuje prostorové uspořádání objektů s jejich blízkými vlastnostmi. Data jsou zpracována v programech IBM SPSS Statistics a ArcMap. Z důvodu dostupnosti vypovídajících dat byly základními statistickými jednotkami zvoleny okresy ČR.

Vlastní empirická část nacházející se v sedmé kapitole bakalářské práce je postavena na výsledcích statistických analýz. Monitorováno je prostorové rozložení cizinců na území Česka k datum 31.12.2017. Pro komplexnější pohled na zkoumanou problematiku jsou mapováni cizinci v Česku v letech 2004–2017 včetně druhu pohybu se zaměřením právě na pět nejčastěji zastoupených státních občanství cizinců. Zkoumán je též vývoj demografických událostí cizinců v souvislosti s jejich počtem v Česku.

V závěru bakalářské práce jsou shrnuty výsledky vlastní empirické části včetně odpovědí na výzkumné otázky a hypotézy.

Kapitola 2

Výzkumné otázky a hypotézy

Kapitola *Výzkumné otázky a hypotézy* předkládá otázky a hypotézy k detailnějšímu rozpracování zkoumané problematiky. Výsledkem definovaných hypotéz bude potvrzení či vyvrácení jejich pravdivosti.

Stěžejním cílem práce je na základě poznatků z teoretické části, ze strukturálních dat a z odborné literatury analyzovat vybraná data týkající se cizinců v Česku a migrantů z Ukrajiny do Česka v letech 2004–2017. Protože je zde struktura nejpočetněji zastoupených migračních skupin historicky téměř stereotypní, byla pozornost této práce zaměřena právě na prvních pět dominantně zastoupených státních občanství cizinců. Jedná se o Němce, Rusy, Slováky, Ukrajince a Vietnamce. Tyto státní občanství cizinců budou v sedmé kapitole detailněji zkoumány v prostorovém rozložení na území Česka. Statistické výstupy zpravidla vyjadřují poměrnou hodnotu cizinců vůči celkovému počtu obyvatel. Autorka volila jiný přístup zobrazení výsledků, pro které byly vybrány dvě statistické metody, a sice metody shlukové a prostorové analýzy k datu 31.12.2017. S jejich pomocí budou pozorovány souvislosti rozmístění cizinců do jednotlivých okresů ČR.

Výzkumná otázka č. 1: *Jaký byl vývoj počtu cizinců v Česku v letech 2004–2017? Je zastoupení prvních pěti skupin cizinců dle státních občanství z roku 2004 v následujících sledovaných letech poměrově konstantní?*

Ke zpracování odpovědi na tuto otázku jsou nezbytné podklady ČSÚ. Jejich prostřednictvím bude detailněji analyzován vývoj cizinců v Česku, což je cílem této bakalářské práce.

Hypotéza č. 1: *Ve studovaném období 2004–2017 jsou cizinci nejvíce koncentrováni v hlavním městě Praze a dvou nejlidnatějších městech Brně a Ostravě.*

S pomocí shlukové a prostorové analýzy bude zkoumáno rozmístění cizinců na území Česka.

Hypotéza č. 2: *Nejčastěji jsou v Česku evidováni v období 2004–2017 cizinci přicházejících z Ukrajiny.*

Výsledek šetření bude vycházet ze statistických dat i z pramenů odborné literatury uvedené ve vlastní analýze bakalářské práce.

Hypotéza č. 3: *Nejčastějším podnětem k migraci obyvatel Ukrajiny do Česka v období 2004–2017 jsou ekonomické důvody.*

Odpověď na tuto hypotézu bude výběrem zdrojů odborné literatury, odborných článků publikovaných na sociálních sítích i autorských kvalifikačních prací.

Výzkumná otázka č. 2: *Má četnost vybraných demografických událostí souvisejících s vývojem počtu cizinců v Česku v období 2004–2017 tendenci růst?*

Pojem demografické události je nastíněn v páté kapitole této bakalářské práce pod názvem Evidence vybraných demografických událostí života cizinců. Odpověď na tuto výzkumnou otázku bude stylizována ve vlastní analýze na základě zpracování statistických dat a grafů.

Kapitola 3

Rešerše literatury

Tato kapitola se věnuje použité literatuře nezbytné k pochopení problematiky cizinců v Česku, migrace a integrace cizinců v cílové zemi se zaměřením na migranty z Ukrajiny. Vycházeno bylo též z platné vnitrostátní legislativy a z dostupných dat Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ) a Ministerstva vnitra.

Aby mohlo být dosaženo cíle této práce, tj. analyzovat strukturu cizinců v ČR se zaměřením na migranty z Ukrajiny v letech 2004–2017, byla v úvodu kapitoly Teoretická základna a definice nejprve zpracována problematika dokumentů a povolení potřebných k pobytu cizinců v Česku. Tato úvodní část vznikla mimo jiné kompilací zákona č. 326/1996 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, webovými stránkami a dvěma publikacemi Ministerstva vnitra – *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2018*, která je každoročně aktualizována a vychází z Koncepce integrace cizinců a *Příští zastávka Česká republika – informace pro cizince, kteří mají v úmyslu pobývat v ČR*. Druhá z výše uvedených publikací od MV ČR je informačním materiálem pro cizince ze třetích zemí za účelem poskytnout jim informace o jejich právech, povinnostech a celkově podpořit jejich orientaci v prostředí ČR, i jednotlivých regionů. Ve svém výzkumu se vyřizováním dokumentů a s tím spojenou administrativou dotýkající se migrantů, cíleně z Ukrajiny, zabývali Pavlíková, Sládek (2009). V jejich monografii *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR* jsou na základě řízených rozhovorů s anonymními respondenty žijícími na území Česka popisovány zkušenosti migrantů se zajištěním a udržením si legálního pobytu a práce v ČR. Publikace Pavlíkové a Sládka (2009) se nezabývá legislativním rámcem, který je však třeba v souvislosti s vlastní analýzou v této bakalářské práci zmínit.

Pro ověření hypotézy č. 2 – „Nejčastěji jsou v Česku evidováni v období 2004–2017 cizinci přicházející z Ukrajiny“, byla využita fakta z odborné literatury i webových stran. Aspekty ukrajinské migrace do Česka rozpracovává odborná literatura z mnoha různých pohledů. Aby mohla být problematika migrace správně analyzována a interpretována, druhá podkapitola se nejprve zaměřuje na historické důvody migrace a rozděluje je do čtyř časových etap, následuje charakteristika Ukrajiny a jejího postavení v kontextu Evropy, Socioekonomické charakteristiky a Sociodemografické charakteristiky Ukrajiny, závěr podkapitoly pojednává o integraci migrantů do majoritní společnosti. Na počátku bylo pracováno s literaturou, která se zabývala historií migrace Ukrajinců směrem do Česka. Šišková (2001) ve své knize *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století* popisuje hodnoty a tradice etnických

skupin. Z toho pro tuto práci byl podstatný demograficko-geografický pohled na migraci včetně historického uchopení. Problematiku migrantů z Ukrajiny zde zpracovává ve dvou kapitolách pět autorů, mezi ně patří Dušan Drbohlav, Valášková Naďa, Uherek Zdeněk a Brouček Stanislav (1997) v knize publikované etnografickým ústavem Akademie věd ČR *Aliens or One's Own People. Czech Immigrants from the Ukraine in the Czech Republic* řeší migranty v co nejširším tematickém záběru včetně pohledu do minulosti. Meziválečné období v Československu monitoruje *Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi I. – Demografická reprodukcia* od autorů Branislava Šprocha a Pavola Tišliara (2009). Oblast Zakarpatí a země východu (Bělorusko, Gruzie, Moldavsko) zkoumá ve vztahu k zemím Visegrádu problematiku migrace na hranicích schengenského prostoru Kostyantyn Mezentsev a Grygorii Pidgrushny (2014) na základě projektového výzkumu *Discovering migration between Visegrad countries and Eastern partners*. Významným zdrojem informací byly pro tuto podkapitulu webové stránky Velvyslanectví Ukrajiny v České republice. Jednotlivé publikace posloužily k sestavení časové posloupnosti historických důvodů ukrajinské migrace.

K tématu demografických událostí života cizinců byly využity čtyři publikace, a to *Základy demografie* od autorů Zdeňka Pavlíka, Jitky Rychtaříkové a Aleny Šubrtové (1986) jako nezbytná učební příručka pro demografy, *Demografie (nejen) pro demografy* od Květy Kalibové, Zdeňka Pavlíka a Aleny Vodákové (2009). Obě tyto publikace umožňují orientaci v pojmech, problémech a souvislostech v oboru demografie, některé části jsou zpracovány téměř formou slovníku, ale nejsou zaměřeny přímo na cizince. Třetí publikace, každoročně vydávaná ČSÚ, *Cizinci v České republice 2018* uveřejňuje data ke zkoumanému období (2004–2017). Tato publikace poskytla relevantní podklady nejen pro teoretickou část, ale i pro zpracování vlastní analýzy. Pro komplexnější uchopení zkoumané problematiky cizinců v ČR, byla využita kniha *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993–2008* od autorů Borise Burcina, Ludmily Fialové, Jitky Rychtaříkové a kol. (2010) jež obsahuje analýzu vývoje obyvatelstva včetně rozboru migrace a cizinců v ČR od vzniku samostatné České republiky v roce 1993. Tématem cizinců se zde podrobněji zabývá Dagmar Bartoňová.

Velice informačně obsáhlé a z mnoha úhlů pohledu pojaté odborné práce jsou od autorů z PřF UK pod záštitou Dušana Drbohlava. Stěžejním odborným materiálem pro tuto práci je *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence – (rozvoj)*. V něm publikovaná druhá část od kolegů Zdeňka Čermáka a Milana Luptáka (2015) nazvaná *Socioekonomický a demografický kontext česko-ukrajinské migrace* popisuje pozici Česka jako přijímající země a pozici Ukrajiny jako země zdrojové včetně nastínění důvodů k migraci Ukrajinců. Jako hlavní zdrojovou oblast ukrajinské mezinárodní migrace označuje západní Ukrajinu, oblast s velice slabým ekonomickým potenciálem. Dalším cenným zdrojem je kniha *Migrace a (i)migranti v Česku* (2010), která systematicky popisuje a částečně vysvětluje migrační a integrační realitu Česka, není však výhradně zaměřena na migraci z Ukrajiny.

Problematikou prostorového chování migračních skupin ve smyslu volby jejich cílového území se zabývá Jiří Hasman s Josefem Novotným (2017) v díle *Kdo, odkud, kam a s kým: prostorová příbuznost migračních skupin na globální, národní i lokální úrovni*. Geografickou blízkost Česka a Ukrajiny a motivy Ukrajinců k migraci do Česka jako cílové země publikuje na portále pro kritickou diskuzi o migraci prostřednictvím Multikulturního centra Praha, a na

sociowebu v článku *Ukrajinci v ČR* Yana Leontiyeva (2005). Téma integrace cizinců podrobněji mapuje Koldinská Kristina, Harald Christian Scheu a Martin Štefko (2016) v knize *Sociální integrace cizinců* zaměřující se na dimenzi sociální integrace cizinců. Téma integrace cizinců je též zpracováno již ve výše zmíněné publikaci Drbohlava (2010). Výsledky integrace je velmi těžké hodnotit, neboť integrace migrantů není nijak systematicky monitorována.

Pro získání širšího přehledu, jako podkladu pro charakterizování Ukrajiny a jejího postavení v kontextu Evropy, socioekonomických a sociodemografických charakteristik, byly kromě odborné literatury užitečnými zdroji informací webové stránky businessinfo.cz, článek *Ukrajina: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*, webové stránky finance.cz v interpretaci Michala Bureše s aktuálním článkem *Ekonomický souboj – Rusko vs. Ukrajina*. Dále také deník Reflex v elektronické podobě či revue objevů, vědy, techniky a lidí *21. století*.

Téma cizinců a migrace je v posledních letech v Česku stále aktuálnější z důvodu neustálého nárůstu počtu cizinců. Touto problematikou se zabývají následující kvalifikační práce zaměřené na ukrajinskou migraci do ČR. Na Karlově univerzitě obhájil bakalářskou práci Filip Dvořák (2013) na téma *Ukrajinská migrace do České republiky a její dopady na vnímání Ukrajinců českou majoritní společností. Dopady remitencí na rozvoj Ukrajiny* rozpracovala ve své diplomové práci Gabriela Kabotová (2016), studentka Univerzity Palackého v Olomouci. Podnětná je též bakalářská práce Tomáše Langer (2007) *Rozdíly v charakteru využití země v krajích ČR – využití metod prostorové autokorelace*, která byla autorce inspirací při zpracování vlastní analýzy v této bakalářské práci.

Kapitola 4

Teoretická základna a definice

Kapitola *Teoretická základna a definice* je rozdělena do tří částí. Život cizince, migranta je spojen se sháněním razítek, a proto první podkapitola je věnována dokumentům a povolením nezbytným k pobytu v Česku. Druhá podkapitola pojednává o aspektech ukrajinské migrace do Česka z důvodu zaměření této práce na právě na tuto národnost. Detailněji jsou rozpracovány historické důvody migrace, charakteristiky Ukrajiny a jejího postavení v kontextu Evropy, socioekonomické a sociodemografické charakteristiky Ukrajiny. V souvislosti s migrací cizinců rozpracovává třetí podkapitola problematiku integrování migrantů do majoritní společnosti.

Pod pojmem *cizinec* si každý představí člověka, který pochází z jiné země, proto je i více definic tohoto pojmu. Dle Českého statistického úřadu (ČSÚ) se za cizince považuje osoba, která není státním občanem ČR. I Ministerstvo Vnitřní ČR (2019) definuje cizince jako fyzickou osobu, která nemá české státní občanství, což platí i pro občany Evropské unie. Občané ze zemí EU, Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska mohou být označováni v publikacích jako „Občané EU“. Definuje to zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

Za *migranty* jsou považováni dle Amnesty International (2020) ty osoby, které pobývají mimo zemi svého původu déle než jeden rok. Nejsou přitom brány v úvahu důvody, kvůli kterým došlo k odchodu ze země. Z tohoto úhlu pohledu nejsou za migranty považováni turisté nebo osoby na pracovních cestách. Migrantem je však běžně označován člověk přicházející za sezónní prací.

Národnost si každý člověk může zvolit sám, dobrovolně se k ní hlásit podle pocitu a deklarování. Člověk se může hlásit i ke dvěma národnostem zároveň. V Česku národnost není ve Sčítání lidu, domů a bytů zjišťována povinně. Proto nejsou data za národnost dostatečně validní. Na rozdíl od národnosti, *státní příslušnost* je státem stanovena, vyjadřuje příslušnost člověka k danému státu a umožňuje mu využívání jeho výhod. Uvádí se především na osobních dokladech.

Azyl dle Ministerstva vnitřní ČR (2019) je „ochranný status, který stát poskytuje státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s rizikem jejího pronásledování z důvodů přesně vyjmenovaných v mezinárodních i národních právních nástrojích.“ V Česku jsou důvody udělení azylu upraveny zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu.

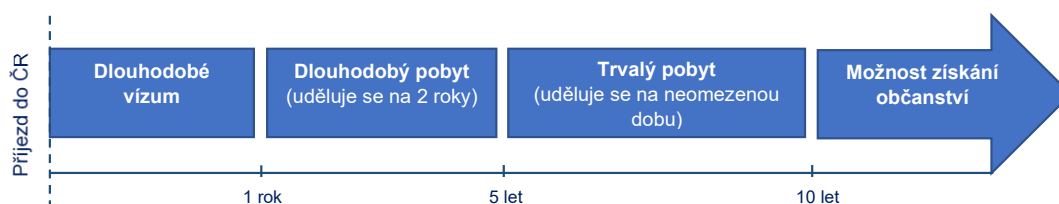
Diaspora je označení lidí či etnika, kteří svévolně či z donucení odcházejí ze svého rodného místa, ale přitom nepřetrhávají vazby s původní civilizací. Imigranti, kteří byli nuceni nebo sami se rozhodli žít v jiné zemi, jsou přirozeně součástí integračního procesu do struktur a vazeb

společnosti domácího obyvatelstva, tzv. majoritní společnosti. *Imigranti* jsou označováni jako osoby přicházející do cílové země za účelem dlouhodobějšího pobytu. *Integraci cizinců* lze označit jako komplexní jev vzniklý v důsledku migrace a zahrnuje v sobě mnoho aspektů, např. politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické i náboženské.

4.1 Dokumenty a povolení potřebná k pobytu

Tato část kapitoly se věnuje podrobnému zmapování dokumentů a povolení potřebných k pobytů v Česku. Ve svém výzkumu se vyřizováním dokumentů a s tím spojenou administrativou dotýkající se migrantů, cíleně z Ukrajiny, zabývali Pavlíková a Sládek (2009, s. 106–111). Legislativně upraveno vše kolem pobytu cizinců na území Česka je v zákoně č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR. Obr. 1 zobrazuje souslednost jednotlivých pobytů delších než 90 dní na území Česka. *Krátkodobé pobyty* jsou míněny pobyty v maximální délce 90 dnů. Legislativa EU pro účely krátkodobých pobytů rozlišuje tzv. třetí země (země mimo prostor EU včetně Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska) na ty, jejichž občané pro vstup a krátkodobý pobyt na území států uplatňujících společnou vízovou politiku musejí disponovat vízem a na ty, kteří jsou od tohoto požadavku osvobozeni. Dle vlastní analýzy zaměřené na pět nejčastěji zastoupených státních občanství cizinců na území Česka, se vízová povinnost týká pouze Rusů a Vietnamců.

Obr. 1: Časová osa pobytu v Česku a prodlužování pobytu

Zdroj dat: Ministerstvo vnitra ČR, 2018b – vlastní úprava.

4.1.1 Dlouhodobé vízum

Jedná se o vízum k pobytu s platností delší než 90 dnů, s omezenou dobu jednoho roku. Jde o štítek, který se lepí do pasu. O toto vízum se žádá nejčastěji před příjezdem do Česka, na pobyt delší než 90 dní. V případě zájmu o pobyt delší než jeden rok a výkonu stejného účelu pobytu, je možné prodloužit pobyt, a to žádostí o povolení k dlouhodobému pobytu v Česku. (MV ČR 2018b).

4.1.2 Dlouhodobý pobyt

Tento typ pobytu se uděluje na žádost cizince o povolení k dlouhodobému pobytu. Za předpokladu, že cizinec bude i nadále vykonávat shodnou aktivitu. Jedná se například o studium, vědecký výzkum, modrou kartu či ke společnému soužití rodiny. Povolení k dlouhodobému pobytu se vystavuje na dva roky s možností opakovatelného prodloužení.

Zelená karta

Zelená karta byla vydávána od 1. ledna 2009 do 23. června 2014. Byl to doklad, který opravňoval cizince k přechodnému pobytu na území a zároveň umožňoval vykonávat zaměstnání na pracovní pozici ve zvláštních případech. Ke dni 31. prosince 2017 je evidováno již pouhých sedm vlastníků zelených karet.

Zaměstnanecká karta

Zaměstnanecká karta platí od 24. června 2014. Zmocňuje cizince k přechodnému pobytu na území a zároveň možnost provádět zaměstnání. Tato karta je neobvyklý druh povolení sloužící k dlouhodobému pobytu pro potřebu zaměstnání. Vztahuje se na všechny druhy zaměstnání bez zřetele na stupeň požadované odborné kvalifikace. Jak uvádí Ministerstvo vnitra (2018b, s. 9) „Běžně v sobě spojuje oprávnění k dlouhodobému pobytu s maximální možnou délkou 2 roky a oprávnění k výkonu zaměstnání na určité právní pozici (tedy 2v1).“ Pracovní právní vztah může být dlouhý maximálně dva roky, ale lze ho opakovaně prodloužit. Dne 31. prosince 2017 je registrováno 24 753 zahraničních pracovníků na krajských pobočkách Úřadu práce České republiky, kteří jsou vlastníky zaměstnaneckých karet dle interpretace Ministerstva vnitra ve Zprávě o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR v roce 2017 (2018a). Tato karta má plastovou podobu a obsahuje biometrické prvky (obličej a otisky prstů).

Modrá karta

Modrá karta byla uvedena v platnost k 1. lednu 2011. „Jedná se o doklad, který cizince opravňuje k přechodu pobytu na území a současně k výkonu zaměstnání na pracovní pozici vyžadovanou vysokoškolskou kvalifikaci. Uvedené pracovní pozice jsou Ministerstvem práce a sociálních věcí vedeny v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držiteli modré karty“ (ČSÚ 2018c, s. 25). Modrou kartu lze udělit cizincům, kterým vzdělání trvalo nejméně 3 roky a mají nostrifikovaný dokument dokladující jejich dosažené vzdělání. Ke konci roku 2017 bylo evidováno krajskými pobočkami Úřadu práce České republiky celkem 413 držitelů s modrými kartami vyplývající od Ministerstva vnitra (2018a).

4.1.3 Trvalý pobyt

O povolení k trvalému pobytu může cizinec zažádat na pracovišti Ministerstva vnitra až po pětiletém pobytu na území Česka. Existují však výjimky, kdy se doba krátí na dva roky, a to rodinným příslušníkům občanů Evropské Unie. U studentů se doba studia započítává jen jednou polovinou. Pro získání trvalého pobytu je nutné složit zkoušku z českého jazyka, která se skládá ze dvou částí – písemné a ústní.

Ministerstvo vnitra (2018a, s. 2) v roce 2017 zaregistrovalo celkem 19 459 žádostí o povolení k trvalému pobytu. Tento počet vyjadřuje trend poklesu podaných žádostí za poslední tři po sobě jdoucí roky. Meziročně počet žádostí o trvalý pobyt cizinců v Česku poklesl o 2,6 %. Nejvíce žádostí o povolení k trvalému pobytu podali státní příslušníci Ukrajiny: 5 488 žádostí, ze Slovenska 4 017 žádostí a z Vietnamu 3 019 žádostí. V témže roce vydalo Ministerstvo vnitra v řízení o udělení trvalého pobytu 20 453 rozhodnutí, tj. meziroční snížení o 6,4 %. Kladné rozhodnutí bylo u žádostí o udělení trvalého pobytu vydáno v 17 226 případech. Nejčastěji bylo

povolení k trvalému pobytu udělováno státním příslušníkům: Ukrajiny 4 677 povolení, Slovenska 3 678 povolení a Vietnamu 2 686 povolení.

4.1.4 Přechodný pobyt

O přechodný pobyt může zažádat občan EU na území ČR, kde má zájem pobývat dobu delší než tři měsíce. Potvrzení o přechodném pobytu však není podmínkou k pobytu občana EU v ČR a je pouze na jeho vůli, zda o vydání tohoto potvrzení požádá či nikoliv. Přechodný pobyt je možný jen pro cizince z třetích zemí, proto není vyobrazen na obr. 1, který se dotýká cizinců paušálně.

4.1.5 Státní občanství

Státní občanství není jako pojem v Ústavě ČR definováno, pouze zakazuje zbavení se státního občanství proti vůli občana. Lze ho vymezit jako trvalý právní vztah fyzické osoby a ČR. Jak je zřejmé i z obr. 1, o státní občanství je možné žádat po deseti letech pobytu na území státu.

Na začátku roku 2014 vstoupil platnost nový zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. Dle interpretace ČSÚ (2018c) zákon přivodil mnoho změn, především umožnil existenci dvojího státního občanství, jak pro české státní občany, tak pro cizince. Státní občanství ČR je možné dle zákona získat sedmi způsoby, a to narozením, určením otcovství, osvojením, nalezením na území Česka, udělením, prohlášením a svěřením do ústavní, pěstounské nebo náhradní péče. Pro udělení státního občanství je nutné složit zkoušku z českých reálií a zkoušku z českého jazyka. Žadatel o státní občanství musí splňovat mnoho podmínek. Jedna z nich zahrnuje, že pobyt na území Česka dosahuje nejméně 10 let.

Dle dat z MV (MV ČR 2018a, s. 3) nabylo v roce 2017 státní občanství České republiky celkem 6 522 cizinců, z toho 5 006 bylo uděleno (ve 43 případech se jednalo o osoby, kterým byla v České republice udělena mezinárodní ochrana formou azylu), zbylých 1 467 osob ho nabylo prohlášením a 49 bylo nezletilých dětí. V tomto roce získalo státní občanství České republiky nejvíce státních příslušníků Ukrajiny (1 906 osob), Ruska (758 osob), Slovenska (629 osob), Vietnamu (224 osob) a Běloruska (222 osob).

4.2 Aspekty ukrajinské migrace do Česka

Jak vyplývá z empirie, nejsilněji zastoupenými cizinci ve sledovaném období 2004–2017 v Česku jsou Ukrajinci. Cílem této podkapitoly je charakteristika Ukrajiny jako typické evropské emigrační země. Úvodní část popisuje historické důvody migrace ve vazbě na Česko. Následuje zařazení Ukrajiny v kontextu Evropy pomocí geografických, politických, socioekonomických a sociodemografických charakteristik. Jako součást migrace je třeba též zmínit problematiku integrace migrantů do majoritní společnosti.

Statistické údaje vývoje počtu cizinců v Česku dokazují, že je imigrace Ukrajinců v posledních letech nejsilnější. Během devadesátých let a v prvním desetiletí 21. století nastala kvůli špatné ekonomice a politické nestabilitě zvýšená míra emigrace. Jak uvádí Leontiyeva (2005) geografická blízkost a poměrně malé jazykové a kulturní bariéry jsou hlavní motivy toho, že v současné době Ukrajinci reprezentují nejpočetnější skupinu ekonomických migrantů

v Česku. Naše země je součástí území EU a Schengenského prostoru. Tím se stává atraktivní pro imigranty ze třetích zemí. Dočasná pracovní migrace Ukrajinců směřujících do Česka, jako cílové destinace, již několik let postupně začíná mít charakter trvalé migrace. Ukrajinci nejsou většinou přímo nuceni utíkat ze své domoviny. Je tedy na místě se ptát, jaké jsou tedy stěžejní důvody k migraci? Dle mnohých odborníků je zmiňována potřeba našetřit na lepší bydlení, podpořit studium dětí či zvýšit životní úroveň rodiny. Čermák a Lupták (2015, s. 57) uvádějí jako migrační faktor nízkou úroveň reálných mezd, zpoždování výplaty mezd, nebo dokonce výplaty v naturáliích. V souhrnu se jedná o slabou sociální ochranu práce. Coupe a Vikhitova (2013) také publikují skutečnost, že špatné mzdové podmínky jsou bariérou k dosažení minimálních životních standardů.

Důvody obyvatelstva k migraci jela autorka osobně monitorovat na Ukrajinu, konkrétně na Zakarpatí, jež s Českem sdílelo v období mezi první a druhou světovou válkou společné území a vládu Československa (obrázek č. 2). Z demografického hlediska meziválečné období podrobně popisují v publikaci *Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi I. – Demografická reprodukcia* autoři Branislav Šprocha a Pavol Tišliar (2009). Cílem této bakalářské práce však není detailní rozbor tohoto období. Z oblasti Zakarpatí (Mezentsev, Pidgrushnyi 2014) pochází dvě třetiny všech pracovních migrantů, což je podnět k dalšímu zkoumání.

Obr. 2: Mapa Československa v letech 1918–1938

Zdroj: Wikipedia, 2020.

Prostřednictvím Regionálního ukrajinského spolku ve východních Čechách, především jeho předsedkyně Mgr. Natalyia Dotsenko získala autorka kontakt na městský úřad v Taychivu. Taychiv (<https://tyachiv-city.gov.ua/>) je správním městem Taychivského rajonu, v porovnání s členěním české státní správy, okresní město. Pro komplexnější uchopení problematiky migrace Ukrajinců je vhodné v následující části nastínit historické důvody migrace.

4.2.1 Historické důvody migrace

Ukrajinská migrace nejen do Česka, ale do střední Evropy procházela různými proměnami. Na proces vytváření ukrajinské diaspory v českých zemích je možné pohlížet ve čtyřech časových rovinách.

První období – před rokem 1918

Dle Šiškové (2001) lze mapovat první zmínky o přítomnosti Ukrajinců v Čechách a na Moravě již v 16. a 17. století. Jednalo se především o studenty, kteří nenacházeli ve své domovině dostatek vzdělávacích možností, a žoldáky. Období národního obrození českého národa bylo pro Ukrajince vzorem k následování vytváření svébytnosti národa a vybudování suverénního celku. Rovněž tento časový úsek inspiroval k migraci především studenty a inteligenci. Podnětem k odchodu ukrajinské inteligence byly mnohdy politické důvody a postrádání univerzitního vzdělávání, jehož bylo možno dosáhnout v českých zemích. V letech 1902–1903 se dokonce stal ukrajinský profesor Ivan Horbačevsky rektorem Karlovy Univerzity.

Připojení Haliče a Bukoviny k Rakousku-Uhersku v 19. století bylo spouštěcím momentem migrace pro pracovníky z hornických či sezónních zemědělských profesí. Území Haliče bylo předtím pod polskou správou, území Bukoviny spravovali Rumuni (Pavlíková, Sládek a kol. 2009). Zde je již zřejmý koncept mezinárodní pracovní migrace. Na území habsburské monarchie je možné spatřovat i další typy migrace, jako například vojenské hledisko. Ukrajínští obyvatelé migrovali z tohoto důvodu často do oblasti Sudet, Ostravska a Chocně.

Druhé období – po roce 1918 až 1945

Nová rozsáhlá „vlna“ ukrajinské emigrace (inteligence, vojenská emigrace) připadá na počátek 20. let 20. století. Souvisí s porážkou boje za samostatnou Ukrajinu. V meziválečném období se především díky prezidentu T. G. Masarykovi Československo stalo největším evropským politickým, vědeckým, kulturním a duchovním centrem Ukrajinců za hranicemi. Z Vídně byla do Prahy přestěhována Ukrajinská svobodná univerzita (Український вільний університет). V Československu vycházely ukrajinské noviny, časopisy, působila zde nakladatelství, střední a vysoké školy, muzea, spolky apod. V Praze žila a pracovala řada básníků – O. Oles, J. Malaňuk, O. Olžyč, působili zde výtvarní umělci, např. V. Kasijan, a mnoho dalších významných představitelů ukrajinské kultury (Velvyslanectví Ukrajiny v České republice 2019b).

Velmi těžkým obdobím pro ukrajinskou společnost byla doba nacistické okupace, během níž docházelo k častým represím. V době druhé světové války zasáhla ukrajinské území rovněž okupace sovětskou armádou. Tyto skutečnosti podnítily další odchod ukrajinského obyvatelstva na západ, kdy Československo v tomto migračním proudu figurovalo jako tranzitní země.

Třetí období – po roce 1945 až 1990

K migrační vlně se připojili i již dříve příchozí Ukrajinci, a to z důvodu obav z represí ze strany místních komunistických orgánů i sovětské kontrarozvědky. Únorový komunistický puč v roce 1948 situaci Ukrajinců v Československu ještě ztížil. Ukrajinci zde pociťovali útlak jejich tradičního kulturního života. Dovoleny byly pouze organizace schválené tehdejšími komunistickým režimem. Následně mnoho představitelů ukrajinské emigrace 20.–30. let opustilo

Československo také po vstupu vojsk zemí Varšavské smlouvy v srpnu roku 1968. Jako světlý bod historie Ukrajinců v Československu je však třeba zmínit povolení řecko-katolické církve v roce 1968 (v roce 1950 zakázána), která se stala jednou z mála možností jejich společensko-kulturního vyžití.

Čtvrté období – od roku 1990 do současnosti

Nová migrační vlna z Ukrajiny zasáhla do našeho území po sametové revoluci a po pádu Sovětského svazu. Na počátku 90. let minulého století začali do českých zemí přicházet Ukrajinci především za účelem získání práce. Současnou masově probíhající ukrajinskou migraci lze bezesporu považovat za ekonomickou a pracovní. Výjimku v této vlně tvoří menší imigrace volyňských Čechů v letech 1991–1993, čítající přibližně 1731 osob (Valášková a kol. 1997). Ke konci roku 2016 bylo na území Česka evidováno cca 150 000 ukrajinských pracovních migrantů, z nichž část získala povolení k pobytu v Česku na 10 let a více (Velvyslanectví Ukrajiny v České republice 2019b)¹.

4.2.2 Charakteristiky Ukrajiny a její postavení v kontextu Evropy

Po rozpadu Sovětského svazu je datován vznik Ukrajiny na 24.8.1991. Název Ukrajina má slovanský původ. Dle Düvella (2007) lze tento název přeložit jako „země na hranicích“ či „okrajové území“.

Obrázek č. 3 znázorňuje geografickou polohu Ukrajiny. Stát sousedí na jihozápadě s Rumunskem, Maďarskem a Moldavskem, na západě se Slovenskem a Polskem, na severu a východě je obklopen Běloruskem a Ruskem. Jih Ukrajiny ohraničuje přírodní hranice – Azovské a Černé moře. Země se z geografického hlediska nachází na rozhraní střední a východní Evropy.

Obr. 3: Geografická poloha Ukrajiny v Evropě

Poznámky: Mapa Ukrajiny včetně poloostrova Krym, který byl anektován Ruskem v roce 2014. Většina zemí světa však považuje anexi Krymu za nelegální.

Zdroj: Nízkonákladové cestování, 2020.

¹ Informace o počtu o pracovních migrantů se liší od dat publikovaných ČSÚ.

Leontiyeva (2005) zmiňuje geografickou blízkost Česka a Ukrajiny a v prolnutí s dalšími vlivy motivujícími Ukrajince k migraci do Česka jako cílové země. Jak uvádí Hasman a Novotný (2017) rostoucí vzdálenost a horší dostupnost (např. administrativní) celý proces migrace prodražuje. Pro migranty z ekonomicky slabších území mohou být tato kritéria dalším důležitým faktorem v rozhodování o cílové destinaci. Vliv geografické vzdálenosti na rozmístění Ukrajinců v Česku je zmíněn ve vlastní analýze této práce. Omezení vzdáleností se více předpokládá u méně kvalifikovaných migrantů, pro které prvotní migrační náklady hrají větší roli než u jejich kvalifikovanějších kolegů.

O Ukrajině se zpravidla hovoří, že se nachází na východě Evropy, z politického hlediska přímo sousedí se státy Evropské unie na západě a na východě s Ruskem, což staví Ukrajinu do nelehké politické pozice (Businessinfo.cz 2019). Zahraniční politika Ukrajiny je údajně od prvopočátku prozápadní jen je prováděna s neustálými ohledy na Rusko.

„Ukrajina se ve svých zahraničněpolitických projevech vidí součástí evropské civilizace, ale její ekonomické (a jejím prostřednictvím politické) zájmy často zůstávají v postsovětském prostoru. Ukrajina se tak sama odsouvá do role toho, kdo pro příliš mnoho cílů nedokáže realizovat ani první kroky vedoucí alespoň k některému z nich. Naopak, je sama vtahována do cizích her. Západ v důsledku nemožnosti zorientovat se je schopen přijmout požadavky Moskvy na roli garanta stability v regionu, i když je pro něj stále nepřijatelné, aby Rusko uplatňovalo své hegemonistické nároky i ve vztahu k Ukrajině“ (Bárta 2004, s. 4).

Z výše uvedeného odstavce je zřejmá roztržičnost zájmů ukrajinské zahraniční politiky, která byla a je mimo jiné doposud ovlivňována i osobními zájmy jednotlivých politiků na státní i komunální úrovni. Po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) v roce 1991 a osamostatnění Ukrajiny země prošla stabilizujícím vývojem a dokázala si obhájit svou existenci. Idea návratu do SSSR se stala prakticky nemožnou. Dle Bárty (2004) ukrajinská kultura na rozdíl od ruské jsou natolik rozdílné, že se za éry Sovětského svazu nepodařilo vymazat ukrajinskou podstatu a harmonizovat společenský život dle ruské civilizační příslušnosti.

Nesourodé postoje vnitřní a mezinárodní politiky Ukrajiny neustále se pohybující na hraně mezi západem a východem byly vyhoceny v roce 2013. Politická jednání mezi Ukrajinou a Evropskou unií směřovala v polovině roku 2013 k postavení Ukrajiny jako pomyslného mostu mezi „Západem a Východem“. Dle názoru autorky bylo v té době pro Ukrajinu rozhodující, z které strany může očekávat výraznější finanční pomoc. Na konci listopadu 2013, po nabídce podstatné pomoci Ruské federace, představitelé země pozastavili podpis asociační dohody s Evropskou unií. Podle průzkumu veřejného mínění, který zveřejnil Kyjevský Mezinárodní institut sociologie v listopadu 2013, 39 % dotázaných Ukrajinců podporovalo vstup Ukrajiny do Evropské unie, zatímco 37 % dotázaných Ukrajinců podporovalo vstup do Eurasijského ekonomického svazu² v čele s Ruskem.

² Názvu pro Eurasijský ekonomický svaz je několik. Uvádí se též názvy: *Eurasijská ekonomická unie* (zkratka EAEU) zkracováno Eurasijská unie, případně též Eurasijský hospodářský svaz. Dohoda o vzniku unie byla podepsána dne 29. května 2014 prezidenty Ruska, Běloruska a Kazachstánu. V platnost dokument vstoupil 1. ledna 2015. Dohoda o vstupu Arménie je platná od 2. ledna. Kyrgyzstán se připojil 6. srpna 2015. O vstupu uvažují i některé další postsovětské republiky jako Tádžikistán a Uzbekistán. Svazek má podobné instituce a principy jako Evropská unie, jejichž účelem je přispívat k užší integraci členských zemí (Ginterová 2019).

Následkem rozpolcenosti obyvatelstva byl „Majdan“ v prosinci roku 2013. Jednalo se o statisícové demonstrace v hlavní městě Kyjevě i dalších velkých městech, které přerostly v ozbrojený konflikt. V březnu roku 2014 došlo ze strany Ruské federace k anexi Krymu, jež byla odsouzena mnoha demokratickými státy světa včetně Česka. Politický motiv je jedním z aspektů migrace ukrajinského obyvatelstva. V případě Majdanu to bylo směřování části Ukrajinců, dle politického smýšlení, na východ do Ruska či na západ, do zemí V4 (Reflex 2014). Majdanem dle Drbohlava a Jaroszewicze (2016) došlo ke změně stereotypů ukrajinské migrace do Česka. Dříve z Ukrajiny odcházelo nejvíce obyvatelstva ze západních regionů, nejvýrazněji z chudého Zakarpatí, po roce 2014 se přidali právě migranti s konfliktem zasažené oblasti. Nárůst migrantů do Česka po roce 2014 však nebyl nijak dramatický, došlo pouze k pozvolnému navyšování.

Současný politický vývoj s implementací ekonomických reforem zajišťujících růst HDP postupně stabilizuje hospodářskou situaci země a dává optimističtější výhled do budoucna. Tuto skutečnost dokladuje tabulka č. 1. Detailněji je problematika ekonomiky zkoumána v následující kapitole.

4.2.3 Socioekonomické charakteristiky Ukrajiny

Ukrajina patřila a patří mezi země se slabou ekonomikou. Do oblasti působení České rozvojové agentury (2019), jejíž posláním je na základě využití dostupných zkušeností a zdrojů pomáhat méně vyspělým zemím řešit jejich rozvojové problémy, patří i Ukrajina. Jako země jejího cílového zájmu se řadí mezi nejchudší evropské země a zastává zde předposlední místo v žebříčku HDP na obyvatele (poslední je sousedící Moldavsko). Dle Indexu lidského rozvoje z roku 2017 zaujímá 88. místo ze 189 zemí světa. V roce 2018 na Ukrajině pokračovala implementace ekonomických reforem a růst HDP dosáhl 3,3 %. Přesto se země potýká s vysokou inflací (13,7 % v roce 2017), nezaměstnaností (9,5–10 %) a odlivem ekonomicky aktivních obyvatel do zahraničí.

Tab. 1: Vybrané ekonomické ukazatele Ukrajiny v období 2014–2018

	2014	2015	2016	2017	2018
HDP, růst/pokles (%)	-6,6	-9,8	2,4	2,5	3,3
HDP/obyv. (\$)	3014,6	2115,4	2185,9	2640,3	3095,0
Inflace, roční růst (%)	24,9	43,3	12,4	13,7	9,8
Nezaměstnanost (%)	9,7	9,1	9,7	9,9	9

Zdroj: Businessinfo, 2019 – vlastní úprava.

Pro srovnání hrubý domácí produkt (HDP) na jednoho obyvatele byl roce 2017 v Česku 20 368 dolarů, v Ruské federaci (uváděno z důvodu srovnání ekonomicky i politicky silnější sousední země Ukrajiny) bylo HDP na hlavu lehce nadpoloviční, tj. 10 743 dolarů a na Ukrajině přibližně osminové oproti Česku, 2 640 dolarů. Česko je tedy přirozeně pro emigranty z Ukrajiny lákavou cílovou zemí (Bureš 2019).

Vybranými ekonomickými ukazateli Ukrajiny v letech 2008–2012 se ve své bakalářské práci zabýval student Univerzity Karlovy Filip Dvořák (2013, s. 13). V práci popisuje ve výše uvedených letech velmi nízkou úroveň nezaměstnanosti pohybující se v roce 2008 na 3 % a v roce 2012 dokonce na 1,8 %. Údaje o nezaměstnanosti představují dle jeho výzkumu skutečně

registrované uchazeče o zaměstnání a neberou v potaz šedou ekonomiku. Metodika výpočtu nezaměstnanosti se neshodovala s mezinárodním standardem. Využitím metodiky Mezinárodní organizace práce by nezaměstnanost dosahovala okolo 10 %, což je srovnatelné s údaji o nezaměstnanosti na Ukrajině v letech 2014–2018 uvedených v tabulce č. 1. Nezaměstnanost může tedy být jedním z faktorů motivujících Ukrajince migraci za prací.

Podle Čermáka a Luptáka (2015, str. 53–65) je jedním z hlavních motivů ekonomické migrace zlepšení životní úrovně migranta či jeho rodiny tím, že získá lépe placenou práci v ekonomicky vyspělejší zemi. Průměrná měsíční hrubá mzda v Česku v roce 2017 činila 31 851 Kč. Na Ukrajině se průměrná měsíční mzda v témže roce pohybovala kolem 7 000 až 8 000 Kč (Bureš 2019).

Nízký výdělek v zemi původu, a naopak možnost několikanásobně vyššího výdělku v zemi, která není nikterak vzdálená (geograficky, historicky, kulturně) vede Ukrajince k vycestování za prací. Pro tento národ je typická krátkodobá pracovní migrace, spojená s transferem finančních či naturálních prostředků do země původu. Výzkum těchto toků, tzv. remitencí, je náročný a komplikovaný ve smyslu dostupnosti zjišťování formálních i neformálních kanálů. Dopady remitencí na rozvoj Ukrajiny v diplomové práci rozpracovala Gabriela Kabotová (2016). Dle její analýzy probíhá neustálý nárůst remitencí, který s sebou přináší pozitiva a negativa na mikroekonomické (rodiny) i makroekonomické (stát) úrovni. „Odborníci se shodují na tom, že je prospěšnější podporovat pracovní migraci a nechat věcem přirozený průběh než navyšovat částky zasílané v rámci oficiální rozvojové pomoci“ (Strielkowski, Hlušítková, Malynovska a Horváthová 2015, s. 373).

Z důvodu nepříznivého hospodářského vývoje a souběžně nestabilní politické situace na Ukrajině došlo k další vlně ekonomické migrace, která trvá až do současnosti (Drbohlav 2015, s. 59). Jak vyplývá z předchozího textu, historie, geografická poloha i zahraniční politika řadí Ukrajinu na „rozhraní“ a na pozici neustálého rozhodování k jakému partnerovi či k jakému hospodářskému celku je výhodnější se připojit. Ukrajina byla v minulém století více než čtyřicet let součástí SSSR. Po vzniku samostatnosti Ukrajina v roce 1991 nadále spolupracovala výrazněji s postsovětskými státy, které byly součástí celku Společenství nezávislých států. Smlouvu o spolupráci však Ukrajina neratifikovala. Sovětským svazem, přírodními zdroji byla ovlivněna orientace území spíše na obory s nízkou přidanou hodnotou. Ukrajině bylo prisuzováno pojmenování „obilnice Evropy“, disponující velmi kvalitní černozemí. Tento strategický zdroj je v současnosti předmětem zájmu obchodování a tím možnosti růstu HDP Ukrajiny až o 1 %, ale mince má i svoji rubovou stránku, a to případnou ztrátu strategického zdroje ve prospěch zahraničních investorů (ČT24 2019). Autorka se domnívá, že v případě jiného využití úrodné půdy by mohlo dojít ke ztrátě pracovních příležitostí a tím k dalšímu možnému zvýšení ekonomické emigrace.

Česko-ukrajinské migrační vztahy mají hluboké historické kořeny a byly ovlivněny často odlišnými politickými, ekonomickými, sociálními i demografickými podněty k migraci v obou zemích. Česko bylo do 90. let minulého století typickou emigrantskou zemí z politických ale i ekonomických důvodů. V první polovině devadesátých let stalo nejprve tranzitní zemí s dominantními proudy z východu na západ a postupně pro řadu migrantů i zemí cílovou (Drbohlav a kol. 2010). Vstup Česka do Evropské unie v roce 2004 a následně v roce 2007 do Schengenského

prostoru výrazně změnil charakter zahraniční migrace (Seidlová in Benč 2015, s. 32). V současnosti se Česko řadí mezi imigrační země a je tedy atraktivnější na rozdíl od Ukrajiny, kde ekonomický rozvoj země má pomalejší tendenci. Je zřejmé, že rozhodujícím faktorem, který ovlivňuje charakter migrační bilance, je ekonomická situace státu a z ní vyplývající poptávka po pracovní síle. „K největším migračním přírůstkům docházelo díky příznivému ekonomickému vývoji s rozšířenou poptávkou po levné pracovní síle v letech 2003–2008 (Drbohlav 2015, s. 53). Z výše uvedeného textu vyplývá, že ekonomické a sociální prostředí zdrojové země má vliv na migrační rozhodování, tedy ochotu k mezistátní mobilitě.

V místě, cílové destinaci, kde dochází k přírůstku, zákonitě vede v zemi původu migranta k úbytku obyvatelstva. Tématem sociodemografických charakteristik se zabývá následující část.

4.2.4 Sociodemografické charakteristiky Ukrajiny

Podle zpracování a aktualizace Zastupitelským úřadem ČR v Kyjevě dochází na Ukrajině od roku 1991 ke snižování počtu obyvatelstva. V roce 1991, dle Statistické služby Ukrajiny (2020), počet obyvatel činil 51,94 milionů lidí. K nárůstu počtu obyvatelstva docházelo pouze do roku 1993, kdy populace dosáhla maxima 52,24 milionu obyvatel. Výrazné snížení počtu obyvatel ovlivnila politická situace spojená s anexí Krymu po roce 2014. Na počátku roku 2018 byl počet obyvatel již 42,36 milionu obyvatel. Podle OSN poslední sčítání lidu na Ukrajině proběhlo v roce 2001, další sčítání lidu je plánované až po dvaceti letech (standardem je desetiletý cyklus) v termínu 10.11.–23.12.2020. Predikce OSN do roku 2025 je v rozmezí 39–40 milionů obyvatel. Hypoteticky, dle autorky, změna politické reprezentace na Ukrajině v roce 2018 a postupné zvyšování HDP v posledních třech letech by však mohly změnit tento pesimistický výhled.

Na Ukrajině žije více než 130 národností. Mezi nejpočetnější etnika patří Ukrajinci: 77,8 %, Rusové 17,3 %, Bělorusové 0,6 %, Moldavané 0,5 %, Bulhaři 0,4 %, Poláci 0,3 %, Maďaři 0,3 % a další. Podle reálného odhadu žije na Ukrajině cca 5 000 etnických Čechů. Na základě výše uvedených dat v Businessinfo.cz (2019) lze tedy konstatovat, že Ukrajina je národnostně nehomogenní stát.

4.2.5 Integrace migrantů do majoritní společnosti

Na rozdíl od Ukrajiny je možno Česko specifikovat jako etnicky homogenní stát. Zahraniční imigranti jsou pro českou populaci relativně novým fenoménem. S prvními migranty vietnamské národnosti československá společnost přišla v omezené míře do kontaktu již po 50. letech 20. století. Jednalo se však o organizovanou migraci na základě mezivládních dohod, s pracovním nebo studijním účelem, v rámci socialistického bloku (Kocourek 2006, s. 46). V Česku žilo podle údajů cizinecké policie na konci roku 2019 zhruba 5,5 % cizinců z celkového počtu obyvatel. Toto procento je velmi nízké v porovnání s vyspělými zeměmi EU. Přesto média mnohdy šíří xenofobní informace o velkém počtu cizinců na území republiky. S vyjádřením Rychtaříkové v Reflexu (2014) se v tomto konstatování shodují i Přidalová s Klsákem (2019) a Křížková (2007). Postoj médií ovlivňuje negativní postoj veřejnosti k cizincům generálně na území celého státu. Umírněnější názory na cizince je možné pozorovat v případech osobních zkušeností z kontaktů s cizinci. Malá tolerance cizinců majoritní společností pramení i z obav před zvyšující se kriminalitou i možného ohrožení místního způsobu života. Struktura cizinců v Česku je

dlouhodobě poměrově konstantní. Převládají Ukrajinci, Slováci, Vietnamci a Rusové. Jedná se o národnosti s velmi dobrou schopností integrace do majoritní společnosti (Zelenka 2020).

„Migrace do ČR může být efektivní a prospěšná cizincům i majoritní společnosti, pouze pokud je přímo provázána s integračními opatřeními. Cílem integrační politiky ČR je v návaznosti na migraci podpořit začlenění cizinců do společnosti, vytvořit podmínky pro harmonické nekonfliktní soužití mezi cizinci a většinovou společností, zamezit vzniku negativních sociálních jevů a zajistit ochranu práv a bezpečnost všech obyvatel ČR“ (MV 2018a, s. 78). Ministerstvo vnitra je, z pověření vlády, koordinátorem realizace dokumentu *Koncepce integrace cizinců na území ČR*. Tento dokument prochází každoročně aktualizací. Koncepce je cílena na integraci cizinců ze třetích zemí dlouhodobě či trvale legálně pobývajících na území ČR a rovněž tak na majoritní společnost. Na koncepci integrace spolupracují resorty odpovědné za úspěšnou integraci cizinců (např. Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo pro místní rozvoj a další). Podmínkou úspěšného výkonu a fungování institucí je však nezbytný legislativní rámec.

Na regionální úrovni sehrávají důležitou roli Centra na podporu integrace cizinců ze třetích zemí (nečlenských zemí EU), nacházející se v krajských městech. Autorka osobně navštívila Integrační centrum pro cizince v Hradci Králové, jež provozuje nestátní nezisková organizace (NNO) Diecézní katolická charita Hradec Králové. Průvodkyní jí byla předsedkyně Regionálního ukrajinského spolku ve východních Čechách paní Mgr. Natalya Dotsenko a seznámila ji s pestrou nabídkou bezplatného poradenství a služeb pro cizince, kteří na území Česka mají platný trvalý nebo dlouhodobý pobyt a zároveň pocházejí ze třetích zemí. Cizinci zde mohou mimo jiné absolvovat kurzy češtiny, kurzy sociokulturních dovedností, doučování školních předmětů, příprava ke zkoušce pro trvalý pobyt, organizovány jsou různé multikulturní a vzdělávací akce, besedy o migraci a integraci pro žáky základních a středních škol, volnočasové a zájmové aktivity jako např. workshopy, letní tábory, výuka lyžování atp. Poradenství poskytují a zaměstnání zde nacházejí často právě cizinci, kteří sami prošli nelehkou cestou migrace a integrace do nové majoritní společnosti a chtějí tak pomáhat a ulehčit svým kolegům vstup a aklimatizaci do nového prostředí. Cílem je vytvořit centrum – místo setkávání snižující riziko sociálního napětí a eliminující vytváření uzavřených komunit cizinců. Významnou oporou pro cizince je zcela určitě služba integračních center pomoci při jednání na úřadech, ať už se jedná o tlumočení nebo odbornou radu.

Při Integračních centrech zpravidla působí i další ukrajinské iniciativy, jako například v Hradci Králové již zmiňovaný Regionální ukrajinský spolek ve východních Čechách. Občanská sdružení (spolky) udržující kulturní a národní zvyky jsou zakládány zástupci ukrajinské diaspory v souladu se zákonem o právech příslušníků národnostních menšin z roku 2001 s cílem realizace svých práv. Podporovatelem aktivit je Velvyslanectví Ukrajiny v ČR, které zveřejňuje na svých webových stránkách přehled spolků a nabídku možností vzdělávání pro děti i dospělé. Činnost ukrajinských spolků i vydávání časopisů v ukrajinštině finančně podporuje Vláda ČR.

Dle evidence ukrajinské diplomacie se každý rok v Česku narodí přibližně tisíc nových občanů Ukrajiny. Současná ukrajinská diaspora v České republice, kterou tvoří převážně občané České republiky – potomci ukrajinských emigrantů, se neustále zmenšuje. Značnou roli zde také hrají procesy postupné asimilace Ukrajinců do české společnosti. V posledním sčítání lidu v roce

2011 uvedlo ukrajinskou národnost více než 54 000 občanů, což odpovídá 0,5 % obyvatel země. Při předchozím sčítání lidu v roce 2001 počet obyvatel ukrajinské národnosti dosahoval 22 000 občanů dle Velvyslanectví Ukrajiny v České republice (2019a). Výše uvedené počty jsou známkou oblíbenosti Česka jako cílové migrační destinace pro Ukrajince. Mezi „českými“ Ukrajinci převládají představitelé inteligence: vědci, pedagogové, podnikatelé atp. Ti se soustřeďují nejvíce v Praze, dále Karlových Varech, Děčíně, Brně, Přerově, Ostravě a Chomutově.

Pro úspěšnou asimilaci je spolu s bydlením a sociálním začleněním stěžejním bodem pro cizince získání práce. Koldinská a kol. (2016, s. 15) uvádí zjištění Evropské komise, že v roce 2015 byla míra zaměstnanosti státních příslušníků třetích zemí o 12,4 procenta nižší než u státních příslušníků hostitelských zemí, přičemž byla mimořádně nízká míra zaměstnanosti žen. I vysokoškolsky vzdělaní migranti byli často bez zaměstnání. V případě migrantů z Ukrajiny do Česka nelze toto tvrzení zcela potvrdit či vyvrátit. Přesná data tohoto typu nebylo možné zjistit. Lze však konstatovat, že ukrajinská migrace je právě migrací pracovní a migranti jsou výrazně motivováni maximalizací výdělku, aby mohli zasílat své rodině na Ukrajinu remittance pro zvýšení jejich životní úrovně. Honba migrantů za výdělkem přináší dle demografických odborníků vedle legální migrace i nelegální ekonomické aktivity migrantů.

Československo přijetím demokracie v roce 1989, poté od roku 1993 Česká republika, se změnila ze země typicky emigrantské průběžně na tranzitní migrační území a v krátkosti na zemi imigrační. Nelegální nebo také výraz neregulární migrace je nežádoucím fenoménem už od dob totalitního režimu. V letech výrazného ekonomického růstu a nepotěšujícího demografického vývoje spojeného se stárnutím obyvatelstva většina vyspělých zemí včetně Česka spoléhá na zahraniční pracovní sílu. Většina ekonomických aktivit je vykonávána legálně. Neoprávněné ekonomické aktivity migrantů je tedy nutno chápat pouze jako součást, nikoliv příčinu existence „šedé ekonomiky“ států (Drbohlav 2008, s. 19). Na rozdíl od legální migrace je velice komplikované nelegální migraci odhalit, a tedy i s přesností vyčíslit. Kontrolní činnost v tomto směru vykonává Ředitelství cizinecké policie jako specializovaný útvar Policie ČR, Státní úřad inspekce práce. Koordinaci a spolupráci v oblasti boje s nelegálním zaměstnáváním cizinců zajišťuje Mezzirezortní orgán pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců pod dohledem Ministerstva práce a sociálních věcí MPSV.

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR v roce 2017 (2018a), která mapuje nelegální migraci cizinců v letech 2008–2017 na území ČR, po vstupu ČR do schengenského prostoru (21.12.2007), podává konkrétní čísla o vývoji nelegální migrace cizinců do ČR. Nejnižší počet 2988 nelegálních migrantů byl zaznamenán v roce 2010. Naopak nejvyšší hodnota 8563 osob byla zaznamenána v roce 2015. V tomto roce došlo k silné migrační vlně ze Sýrie, na prvním místě se výjimečně umístili právě státní příslušníci této země. V ostatních letech jsou tradičně v kategorii nelegálního pobytu nejpočetnější skupinou odhalených osob Ukrajinci. Jak zpráva uvádí, právě Ukrajinci se nejčastěji pokusí i o opakovaný nelegální vstup do ČR.

Jak zmínuje úvod této podkapitoly česká veřejnost se vyznačuje spíše negativním postojem k cizincům. I ostatní země EU řeší podobné postoje či projevy nesnášenlivosti. „Rezidenti s přistěhovaleckou minulostí mohou narazit na potíže spojené s jejich původem, podmínkami usazování se či diskriminací. Rezidenti bez přistěhovalecké minulosti mohou čelit obtížím při

soužití s novými rezidenty, při přizpůsobování se rostoucí rozmanitosti okolí a při formulaci nových koncepcí občanství a účasti“ (Niessen a Huddleston 2010, s. 8). *Příručku o integraci* pravidelně zpracovává Evropská komise ve spolupráci s mnoha odborníky a je výsledkem technických seminářů, platí za příručku osvědčených přístupů. Příručka z roku 2010 se například zabývá úlohou sdělovacích prostředků, získání státní příslušnosti a praxí aktivního občanství a zkušenostmi mladých přistěhovalců se systémy vzdělávání a trhem práce. Evropská unie formuluje principy integrační politiky. Česká republika v návaznosti na EU vytváří koncepce integrační politiky a nástroje pro integraci cizinců (Štica 2014, s. 73).

Kapitola 5

Zdroje dat

V této kapitole jsou popsány jednotlivé použité zdroje dat, které byly nezbytné pro zpracování vlastních analýz mapování počtu a skladby cizinců v Česku včetně uvedení počtu demografických událostí. Relevantní, veřejnosti dostupná data byla čerpána z každoročně vydávaných publikací Českým statistickým úřadem, a to *Cizinci v České republice 2018* (2018a) a *Život cizinců v ČR 2018* (2018d) pro naplnění zkoumaného časového rámce let 2004–2017. Dle každoročně aktualizované demografické statistiky lze pracovat se dvěma pohledy na cizince. Prvním znakem cizince je jiné než státní občanství ČR. Druhým znakem je narození osoby mimo území ČR. Tento druhý znak je charakteristikou v čase neměnnou na rozdíl o prvního, kdy stav „cizince“ je uplatňován k datu, respektive roku zjišťování. Stát narození je v demografických zjišťování o narozených a zemřelých uváděn od roku 2012. Do roku 2012 jsou stavy narozených a zemřelých evidovány podle státního občanství cizince, po tomto roce dochází k rozšíření evidence o cizince podle státu narození. Tím dochází k několikanásobnému zvýšení počtu narozených a zemřelých cizinců.

Po vzniku samostatné České republiky má počet cizinců vzrůstající tendenci. Z tohoto důvodu stoupá potřeba a poptávka po detailních údajích a jejich demografickém chování. Použitá data ve shlukové a prostorové analýze pochází z databáze Českého statistického úřadu ke dni 31.12.2017. Jedná se konkrétně o data o počtu obyvatel v Česku uváděné za okresy. Vyjádřena jsou také data o počtu cizinců v Česku opět uváděné za územní jednotky – jednotlivé okresy. Zvolena byla data za Němce, Rusy, Slováky, Ukrajince, Vietnamce, protože se jedná o nejčastější státní občanství cizinců v Česku. Ostatní zastoupené státní občanství skupin cizinců nejsou v této práci předmětem zkoumání, mimo jiné pro nedostatečné množství detailních statistických údajů. Práce využívá okresy Česka, což jsou jednotky středního stupně, na něž se dělí území státu s výjimkou Prahy. Kategorie okresů byla volena z důvodu dostupnosti veřejně poskytovaných dat Českým statistickým úřadem. Statisticky jsou evidováni rovněž cizinci, u nichž není známo místo pobytu. V tomto případě je autorka do analýzy nezahrnula. Jedná se k výše uvedenému datu o počet 1 023 cizinců, zahrnující ze zájmových cílových národností 19 Němců, 45 Rusů, 169 Slováků, 157 Ukrajinců a 45 Vietnamců. Práce celkově pracuje s daty za 77 okresů a šest proměnných.

První podkapitola je věnována problematice evidence demografických událostí cizinců, které utvářejí průběh demografické reprodukce a jsou významným zdrojem pro demografickou analýzu. Citované demografické události mají na sebe vzájemný vliv. Jedná se o sňatky, rozvody, narození, úmrtí a mechanický pohyb obyvatelstva neboli stěhování.

5.1 Evidence vybraných demografických událostí života cizinců

Tato podkapitola mapuje evidenci životních událostí, s nimiž se setkávají cizinci na území Česka. Níže vybrané demografické události jsou důležitými datovými podklady pro široké spektrum resortů. Demografickými událostmi jsou míněny významné životní události, které utvářejí průběh demografické reprodukce a stávají se zdroji pro demografickou analýzu. Nejvýznamnější demografickou událostí ve vztahu k demografické reprodukci jsou narození a úmrtí. Jedná se o významné sociální události porod a smrt. Specifickým druhem úmrtí je potrat, který v této práci nebude podrobněji zkoumán. Dalšími demografickými událostmi jsou sňatky a rozvody a je mezi ně rovněž považována migrace (stěhování), která mění územní rozmístění obyvatelstva (Kalibová a kol. 2009).

Matriční úřady mají povinnost vést matriční knihy jednotlivých demografických událostí. Sňatky (uzavření manželství) a rozvody jsou evidovány v knize manželství. Pro narození a úmrtí jsou vedeny stejnojmenné knihy. Data o potratech shromažďuje Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky (ÚZIS ČR). Mechanický pohyb obyvatelstva (migraci) evidují úřady na odděleních Evidence obyvatel³.

Od roku 2012 má ČSÚ k dispozici stavy cizinců z Cizineckého informačního systému (CIS), který spravuje Ministerstvo vnitra. Tyto stavy jsou kompatibilní s cizinci zahrnutými do statistik narození, úmrtí, sňatků a rozvodů (Štyglerová a Němečková, 2016).

Autorka pracuje s daty dostupnými na stránkách ČSÚ nikoliv však s daty, které jsou poskytovány pouze na vyžádání. Je tomu tak z důvodu možné neslučitelnosti dat s dalšími daty potřebnými k prováděným analýzám.

5.1.1 Sňatky

„Sňatek je definován jako zákonný svazek dvou osob opačného pohlaví“ (Pavlík a kol. 1986, s. 85). Uzavírání manželství se řídí právním řádem České republiky a je upraven zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a dále zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů a ve znění pozdějších předpisů. Na rozdíl od ostatních demografických událostí (narození, úmrtnost...) lze sňatky a rozvody třídit pouze podle státního občanství muže/ženy.

Snoubenec, který je cizincem obdrží před uzavřením manželství od Matričního úřadu pokyny, jaké doklady je povinen předložit. Jsou to: rodný list nebo rovnocenný doklad o narození, ze kterého musí být zřejmé místo a datum narození, jméno a příjmení a údaje o rodičích, doklad o státním občanství (lze prokázat cestovním pasem), doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství ne starší 6 měsíců, potvrzení o osobním stavu a pobytu, úmrtní list zemřelého manžela/partnera pokud je snoubenec ovdovělý, pravomocný rozsudek o rozvodu manželství pokud je snoubenec rozvedený, pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, doklad

³ Pro občany Česka je vedena Úřadem městské části Brno-střed „zvláštní matrika“, která eviduje matričních knihy a sbírky listin všech výše zmíněných demografických událostí uskutečněných v zahraničí.

totožnosti, potvrzení o oprávněnosti pobytu na území ČR vydané Policií ČR, oddělením cizinecké policie (toto neplatí pro občana EU)⁴.

Informaci o uzavřeném manželství podává matriční úřad přímo Českému statistickému úřadu. Matriční úřad vede pro svůj správní obvod knihu sňatků, kde jsou zaznamenány všechny zákonně uzavřená manželství. V případě sňatků cizinců jsou evidovány data za muž cizinec–žena ČR, žena cizinka–muž ČR, oba cizinci a celkový počet sňatků. Demografické události – sňatky a rozvody lze třídit pouze podle státního občanství muže/ženy.

5.1.2 Rozvody

Rozvod je definován (Pavlík a kol. 1986) jako zákonný rozpad manželství, tj. odloučení manžela a manželky zákonným aktem, který oběma stranám dává právo uzavřít nový sňatek. Statisticky se sleduje počet zániků manželství, o kterých zaslala zpravodajská jednotka (soud) statistické hlášení o rozvodu. Od roku 2007 jsou údaje přebírány elektronicky prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti. Z hlediska časového určení byly až do roku 2006 rozvody tříděny do kalendářních měsíců podle data odeslání hlášení o rozvodu, od roku 2007 je určující měsíc nabytí právní moci rozvodu manželství (nově přebíraný údaj).

5.1.3 Narození

Demografická statistika eviduje v publikacích narozené cizince primárně dle státního občanství dítěte. Statistické zpracování ČSÚ přiřazuje všem dětem automaticky české státní občanství, které mají alespoň jednoho rodiče s českým státním občanstvím. Od roku 2012 jsou nově dostupná data za státní občanství obou rodičů. Rodiče dítěte, cizinci i osoby s českým státním občanstvím, nahlásí matrice po narození dítěte státní občanství obou rodičů. ČSÚ (2019a) publikuje dostupná data za živě narozené cizince jako takové, podíl cizinců na živě narozených v ČR, tak i narozené cizince dle jejich státních občanství. Český statistický úřad zaznamenává počet všech živě narozených dětí podle zaslání hlášení o narození od zpravodajské jednotky-matričního úřadu. Počet narozených v daném roce vždy vychází z aktuálně platné legislativy o povinném hlášení ukončení těhotenství. Narození se zapisuje do matriky té obce, na jejímž území k němu došlo.

5.1.4 Úmrtí

Úmrtí může nastat v kterémkoli okamžiku od narození do dovršení vysokého věku a znamená trvalé vymizení všech známek života bez možnosti opětného oživení.

ČSÚ (2019a) sleduje se počet všech zemřelých osob, o jejichž úmrtí obdržel od zpravodajské jednotky (matričního úřadu) statistické hlášení o úmrtí. Data jsou publikována za zemřelé cizince, jejich podíl na celkově zemřelých v ČR a zemřelých dle státního občanství cizince. Od roku 2013 je prvotním dokladem pro vyplnění Hlášení o úmrtí matričními úřady List o prohlídce zemřelého (LPZ), část určená pro matriční úřad.

⁴ Doklady vydané orgány cizího státu mají důkazní moc veřejných listin v České republice, pokud jsou opatřeny předepsanými ověřeními a úředním překladem do českého jazyka (ustanovení § 57 zákona o matrikách).

5.1.5 Mechanický pohyb obyvatelstva – migrace

Pod pojmem migrace lze v odborné literatuře nalézt větší množství definic. Migrace je nejčastěji vysvětlována jako proces přesunu lidí a změna jejich trvalého pobytu (Demografické informační centrum 2007). V Základech demografie je uvedena migrace jako geodemografický proces. „Za migraci se považuje část pohybu obyvatelstva po území, která má trvalejší charakter a při které se mění obvykle bydliště určité osoby“ (Pavlík a kol. 1986, s. 86). Toušek a kol. (2008, s. 86) popisují migraci (stěhování) jako jeden základní prostorový pohyb. „Jedná se o jednorázový pohyb, při němž dochází ke změně trvalého bydliště bez ohledu na to, zda je o stěhování v rámci určité sídelní struktury stěhování mezi regiony či mezistátní stěhování“ (Toušek a kol., 2008, s. 86). Dle tohoto odborného vyjádření lze v rámci této práce pohlížet na stěhování cizinců ze dvou pohledů, uvnitř Česka tedy vnitřní migraci a na přeshraniční stěhování imigraci a emigraci.

Cizinci z třetích zemí mají povinnost registrovat změnu svého pobytu na území Česka. Data jsou shromažďována v cizineckém informačním systému (CIS) ředitelství cizinecké policie. Z dostupných dat ČSÚ za cizince stěhující se v rámci Česka lze pozorovat celkový počet cizinců či objem vnitřního stěhování podle státního občanství v jednotlivých sledovaných letech 2004–2017. Sledování problematiky vnitřní migrace by bylo vhodné sledovat v samostatné práci.

Zahraniční stěhování je v této práci sledováno za celkově přistěhované osoby a celkově vystěhované osoby do ciziny.

Kapitola 6

Metody analýzy

Tato kapitola se zabývá popisem použitých statistických metod a postupů nezbytných pro zpracování vlastní empirické části. Autorka si podle stěžejných dat vybrala jednu statistickou analýzu z vícerozměrných metod, konkrétně shlukovou analýzu, s jejíž pomocí lze klasifikovat objekty na základě jejich podobnosti či příbuznosti. A jako druhou zvolila prostorovou analýzu, která vizualizuje prostorové uspořádání objektů s jejich blízkými vlastnostmi.

Pro zpracování vlastní analýzy jsou použity následující softwarové programy. Pro mapování vývoje cizinců v Česku včetně uvedených vybraných demografických událostí, byl primárně využit *MS Excel*. K provedení shlukové analýzy byl použit software od společnosti *IBM SPSS Statistics* ve verzi 20. V témže softwaru jsou zpracována také data pro prostorovou analýzu. Za účelem přehlednějšího zobrazení dat byl v práci využit i software *ArcMap 10.6* v programu GIS. Výstupem použití tohoto programu jsou obrázky 11–16 v mapovém provedení za celé Česko.

6.1 Shluková analýza

Shluková analýza je jedna ze statistických metod, která se snaží o identifikaci shluků objektů ve vícerozměrném prostoru a následnou redukci vícedimenzionálního problému kategorizací objektů do zjištěných shluků. Před samotnou shlukovou analýzou nejdříve data ověříme a následně upravíme. V práci provádíme hierarchickou shlukovou analýzu. Hierarchické shlukování představuje postupné shlukování objektů od nejpodobnějších až do doby, kdy jsou všechny objekty propojeny do jednoho shluku. I přestože by bylo možné použít faktorovou analýzu, která patří mezi metody redukce většího počtu původních a často charakterově odlišných proměnných, nebyla pro tuto práci využita, jelikož počítání s více faktory by nebylo užitečné.

Tato hierarchická shluková analýza je rozdělena do dvou zásadních kroků. V první řadě jde o výběr vhodné metriky vzdálenosti pro výpočet asociační matice vzdálenosti a výpočtu míry podobnosti. Ve druhém kroku jde o výběr shlukovacího algoritmu, který významně ovlivňuje výsledky. V této práci byl proveden výpočet pomocí programu *IBM SPSS Statistics* a znázorněn v hierarchickém stromu. Okres Hlavní město Praha vzhledem k velké koncentraci cizinců narušuje shlukování, což je patrné v prostorové analýze. V Hlavním městě Praze k datu 31. prosince 2017 bylo 195 068 cizinců a z toho 48 974 Ukrajinců. Výhodou u hierarchické shlukové analýzy je, že nemusíme dopředu určit počet shluků. Naopak je tomu u nehierarchické shlukové analýzy. Shluková analýza neobsahuje žádnou techniku, která by rozeznala, zda se jedná

o významné či nevýznamné znaky. Tato analýza vyžaduje vzájemně nezávislé a nekorelované proměnné. Je však třeba bezrozměrná čísla standardizovat například pomocí z-skóru do normovaného tvaru.

V diplomové práci Saifrtové (2014) je popsán základní cíl shlukové analýzy následujícím způsobem. „Jde o zařazení objektů do skupin či shluků, a to tak, aby si dva objekty stejného shluku byly více podobné než dva objekty z různých shluků. Objekty mohou být různého charakteru. Shluková analýza zahrnuje celou řadu metod a přístupů, jejichž cílem je nalézt skupiny podobných objektů. Nejlépe se metody shlukové analýzy uplatňují tam, kde se množina objektů reálně rozpadá do tříd. Jde poté pouze o nalezení vhodné interpretace“ (Saifrtová, 2014, s. 17). Kejkula (1997) interpretuje několik metod, kterými lze měřit vzdálenost mezi zvolenými proměnnými. Jedná se o metody nejbližšího souseda, nejbližšího souseda, průměrné vzdálenosti, centroidní metodu, mediánovu metodu a Wardovu metodu.

V této analýze autorka zvolila míru vzdálenosti čtvercovou euklidovskou, která se používá nejčastěji u kvantitativních dat. Euklidovská vzdálenost tvoří základ Wardovy metody shlukování. Existuje řada různých metod pro shlukování dat lišících se měřením vzdáleností mezi objekty či algoritmem spojování objektů do shluků. Některé metody jsou již zmíněny v předešlém odstavci. Na základě vlastního zpracování byla v této práci aplikována Wardova metoda, která vybírá shluky ke sloučení, u kterých je minimální součet všech pozorování příslušných shluků. Je to metoda, jejímž principem není optimalizace vzdáleností mezi shluky, ale minimalizace heterogenity shluků. Kritériem u této metody je minimum přírůstku vnitroskupinového součtu čtverců odchylek objektů od těžiště shluků.

6.2 Prostorová analýza

Prostorová analýza je soubor metod, jejichž cílem je analýza dat, s důrazem na jejich prostorové vztahy. Metoda je rovněž zaměřena na identifikaci a popis prostorových vzorců či porozumění prostorovým procesům. S rostoucími technologickými možnostmi se tato analýza vyobrazuje nejlépe v programu GIS, který nám usnadňuje složitější výpočty modelů. Záleží, jak metodu uchopíme, či z úzkého nebo širokého pojetí. Úzké pojetí – technické je spíše vhodné pro manipulaci s prostorovými daty. U širokého pojetí neboli vědeckého je to prostorové modelování i explorační analýza prostorových dat.

Tato analýza má různé metody. Metodu rozdělení podle povahy prostorových dat dělíme na prostorovou statistiku a geostatistiku. V bakalářské práci dle Langer (2007) u prostorově autokorelovaných dat nejsou hodnoty atributů v prostoru náhodné, ale existuje mezi nimi prostorová závislost. Lze rozlišit pozitivní nebo negativní vazbu mezi takovými daty. Pozitivní vazba se vyznačuje shlukovým uspořádáním, tzn. sousední objekty mají podobné hodnoty. V případě negativní vazby je uspořádání pravidelné. Rozlišujeme také globální míry prostorové autokorelace, kdy je vypočtena jedna hodnota pro celou studovanou oblast. Ovšem i prostorová autokorelace se může měnit v rámci studované oblasti, a proto lze využít i lokálních měr.

Pomocí metody prostorové autokorelace bude vyjádřen podíl cizinců vůči počtu obyvatel v Česku k 31.12.2017 a jednotlivých pěti nejčastěji zastoupených státních občanství cizinců

vztaženo na 1 000 cizinců v Česku v prostorovém rozprostření se zaměřením na migranty z Ukrajiny.

Při provedení prostorové autokorelace byly nejprve vypočteny prostorové váhy pomocí topologického přístupu na příkladu královna prvního řádu. Poté byla provedena globální prostorová autokorelace s výpočtem Moranova I kritéria. Index nabývá hodnot od -1 do 1, kde hodnota -1 odpovídá negativní prostorové autokorelaci. Oproti tomu hodnota +1 charakterizuje pozitivní prostorovou autokorelaci. Jestliže bude index I kladný, tak ve zpracovávané oblasti převažují sousedé s podobnými hodnotami. Zjištěné hodnoty Moranova I indexu jsou porovnány s očekávanými hodnotami a bude testována jejich statistická významnost pomocí z-scóre. Hodnoty byly testovány pomocí z-scóre, které se však nevyznačovaly statisticky relevantní rozdílností. Následně byly hodnoty zobrazeny pomocí analýzy LISA, která znázorňuje lokální prostorovou autokorelaci. Pomocí lokálních indikátorů se vyšetřuje proměnlivost prostorové autokorelace v rámci studované oblasti. V této analýze se jedná o verzi Moranova I kritéria. Nízké hodnoty indexu znamenají kumulaci odlišných hodnot atributů, kdežto vysoké hodnoty indexu kumulaci podobných hodnot, ať už vysokých či nízkých, v sousedních plochách.

Kapitola 7

Vlastní analýza

Tato kapitola je rozdělena do čtyřech výzkumných částí. První část mapuje cizince v Česku v letech 2004–2017 včetně druhu pobytu a zaměřuje se na pět nejčastěji zastoupených státních občanství cizinců. Druhá část kapitoly zkoumá vývoj počtu demografických událostí cizinců v souvislosti s jejich počtem v Česku. Cílem třetí a čtvrté části je pomocí shlukové a prostorové analýzy monitorovat prostorové rozložení cizinců na území Česka k datu 31.12.2017.

Vybrané časové rozmezí od 2004–2017 je voleno z důvodu historického mezníku vstupu ČR do EU k 1. květnu 2004. Zkoumané období je ukončeno koncem roku 2017 z důvodu započetí zpracování této bakalářské práce, kdy byla dostupná nejaktuálnější data právě k 31. prosinci 2017. Stěžejním zdrojem relevantních dat jsou informace Českého statistického úřadu. Ve sledovaném období se autorka zaměřuje nejen na cizince jako celek, ale rovněž na pět nejčastěji zastoupených státních občanství cizinců v Česku. Vybraných pět skupin bylo selektováno z historicky stereotypního zastoupení cizinců na území Česka. Autorka se tedy zaměřuje na nejčastější státní občanství cizinců, konkrétně Němců, Rusů, Slováků, Ukrajinců a Vietnamců. Výrazná pozornost je v této práci věnována migrantům z Ukrajiny, která byla stanovena hypotézou č. 2.

Autorka volila rozpracování dat pomocí dvou statistických analýz, a to statistickou analýzu a prostorovou analýzu. Jako proměnné ve shlukové a prostorové analýze jsou zvoleny počet cizinců v Česku (vypočítán podíl počtu cizinců na 1000 obyvatel v Česku k 31.12.2017) a podíl jednotlivých minoritních národnostních skupin cizinců v Česku (rozpracováno na podíl cizinců z Německa, Ruska, Slovenska, Ukrajiny a Vietnamu, konkrétně podíl počtu jednotlivých národnostních skupin vůči 1 000 cizinců v Česku). Tyto proměnné jsou vypočteny pro lepší vyobrazení v prostorové analýze a zároveň jsou použity i v analýze shlukové.

7.1 Vývoj počtu cizinců v Česku v letech 2004–2017

Hlavním úkolem této podkapitoly je nalezení odpovědi na Výzkumnou otázku č. 1: Jaký byl vývoj počtu cizinců v Česku v letech 2004–2017? Je zastoupení prvních pěti skupin cizinců dle státního občanství z roku 2004 v následujících sledovaných letech poměrově konstantní?

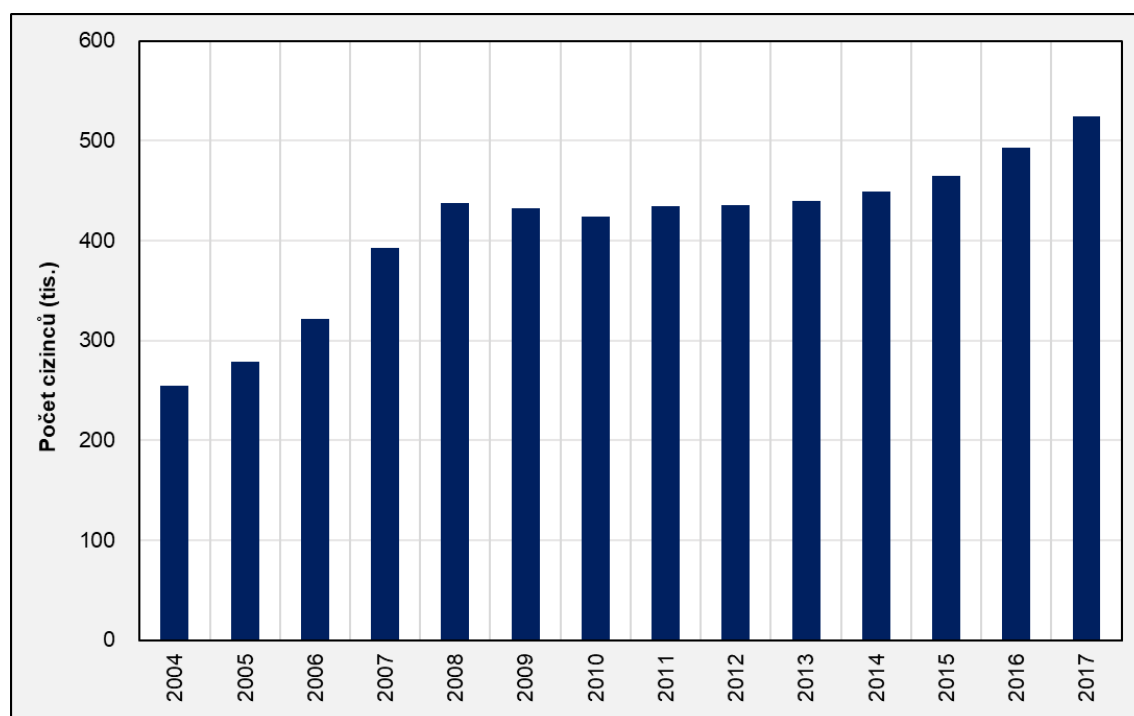
Významným rysem současné společnosti je vysoká geografická mobilita. Mnoho výhod ve volném pohybu přineslo členství Česka v EU od roku 2004 nejen našim občanům, ale také i ostatním státním příslušníkům členských zemí EU. Tito příslušníci EU získali lepší postavení oproti cizincům ze třetích zemí. Podle údajů ČSÚ (2019) k 31.12.2017 narostl počet cizinců (bez

azylantů) v porovnání s rokem 2004 o téměř 270 tis. na 524 124 osob. Statut ČR jako členské země EU dle obrázku 4 byl příčinou růstu atraktivity země pro imigraci a přinesl tak zvýšení počtu cizinců žijících v Česku. Zároveň došlo ke změně jejich složení dle typu pobytu (trvalého a dlouhodobého viz obrázek 7) či podle jejich občanství.

Jak lze vypožorovat z obrázku 4 od roku 2004 do 2008, v prvních letech členství ČR v EU, došlo strmému nárůstu počtu cizinců v Česku. V roce 2004 bylo evidováno 254 294 cizinců, v roce 2008 již 437 565 cizinců. V těchto letech se jedná o nejvýraznější nárůst, tj. o 183 271 cizinců v celém sledovaném období 2004–2017. V souvislosti se vstupem ČR do EU je možno zmínit jev tzv. návratové migrace, kdy se začali vracet čeští emigranti ze zahraničí emigrující v období totalitního režimu, což mohlo být jednou z příčin nárůstu počtu cizinců. Po roce 2008, kdy byl svět nejvýrazněji zasažen ekonomickou krizí, můžeme na obrázku 4 sledovat mírný pokles počtu cizinců a v letech 2010–2014 lze konstatovat, že počet cizinců stagnoval.

Ekonomická krize mohla být důvodem k opatrnějšímu pohybu obyvatelstva. V roce 2014 byl započat mírný růst počtu cizinců, který přetrval až do roku 2017. Od 1. ledna 2014, kdy vstoupil v platnost zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, legislativa otevřela možnost dvojího státního občanství, což se promítalo i do číselných údajů o nabývání státního občanství. K 31.12.2017 ČSÚ (2018c) uvádí podíl cizinců v populaci ve výši 4,9 % (v absolutních číslech 524 124 cizinců), což je ve srovnání se sousedními zeměmi „západu“ - Německo 11,2 % cizinců, Rakousko 15,2 % malé procento, ale v pohledu na země Visegradu je toto procento nejvyšší – Maďarsko 1,6 %, Slovensko 1,3 % a Polsko dokonce jen 0,6 %. Z toho vyplývá, že Česko je skutečně ze zemí Visegradu pro cizince nejatraktivnější destinací.

Obr. 4: Vývoj počtu cizinců v Česku (bez azylantů), 2004–2017

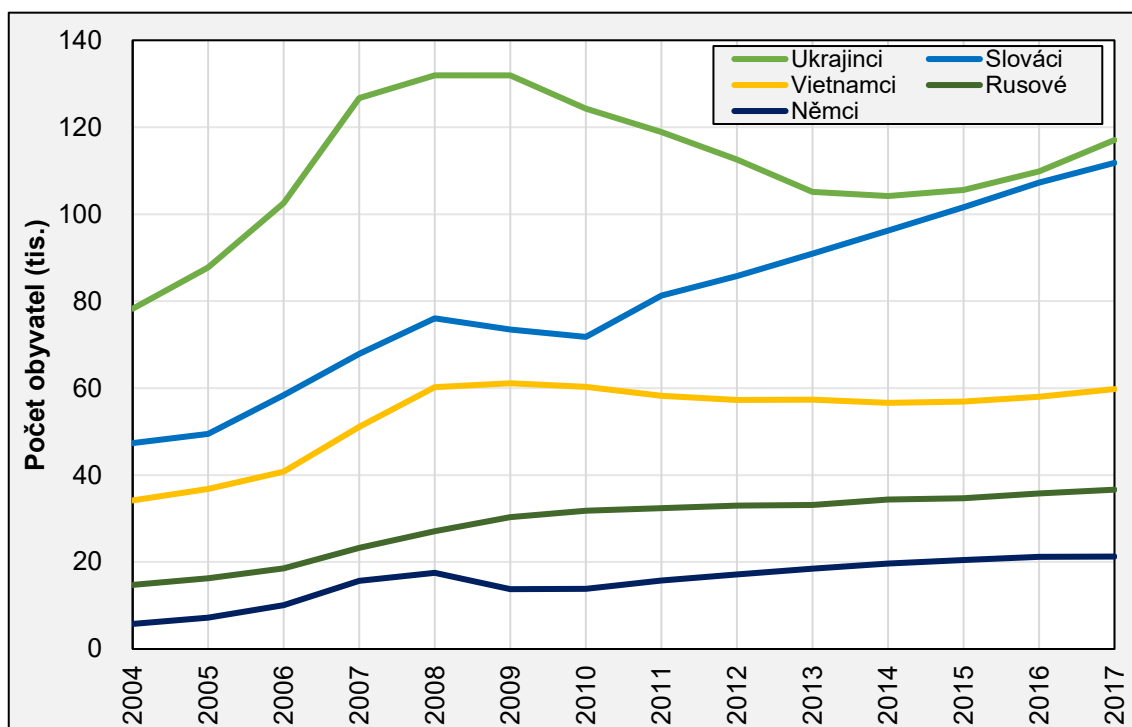
Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Ve vlastní analýze se autorka dále zabývá sledováním vývoje počtu cizinců z pohledu nejčastěji zastoupených cizinců dle občanství v letech 2004–2017. Na základě údajů ČSÚ (2019a)

bylo vybráno pět skupin cizinců, které nejčastěji figurují v jednotlivých demografických událostech cizinců. Nejpočetnější skupiny cizinců v ČR dlouhodobě tvoří občané Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Německa. Jak ukazuje obrázek 5, k 31.12.2017 žilo v Česku 117 tisíc osob s ukrajinským státním občanstvím, což je oproti roku 2004 nárůst o téměř 40 tisíc. Ke konci téhož roku se slovenským státním občanstvím zde pobývalo 111 804 osob, 59 761 osob s vietnamským občanstvím, 36 642 osob s ruským občanstvím a 21 261 osob s německým občanstvím.

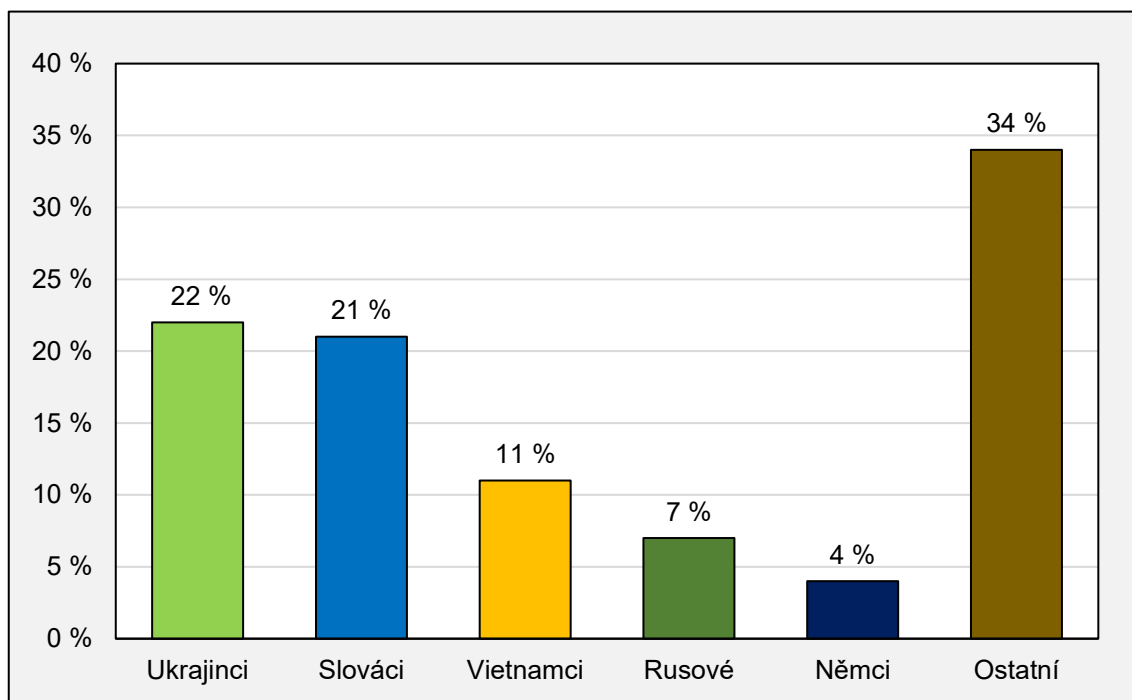
Nejstrmější vzestup přílivu cizinců do Česka autorka pozoruje u Ukrajinců hned po vstupu ČR do EU, tedy na počátku sledovaného období, nejvíce v letech 2004–2009. V roce 2009 kulminoval počet Ukrajinců o jednu osobu oproti roku 2008, pak následoval až do roku 2014 postupný pokles až na pomyslné dno 104 156 osob. Od roku 2015 je již však patrný stálý vzestup. Dle studie historického vývoje na Ukrajině je vhodné zmínit politické události v prosinci 2013, tzv. Majdan (podrobněji popsáno v podkapitole 4.2.2 Charakteristiky Ukrajiny a její postavení v kontextu Evropy), vyjadřující vnitřní nestabilitu země, které vyústila v březnu 2014 k anexi Krymu Ruskou federací. Politická nestabilita, ale i nízká ekonomická úroveň země vedli Ukrajince k hledání obživy v jiných zemích. Česko bylo Ukrajincům z historického pohledu, rovněž i etnika velmi blízké, oblíbenost Česka dokládá i křivka na obrázku 5.

U ostatní sledovaných občanství cizinců je též patrný růst přibližně do roku 2008, který však nebyl tak strmý jako v případě Ukrajinců. Z toho je zřejmé zvýšení zájmu o zemi, jež je členem EU a zárukou určité stability. Následný vstup ČR do Schengenského prostoru 21.12.2007 umožnil občanům EU ještě snadnější pohyb mezi ČR a ostatními zeměmi uvnitř EU (byly zrušeny kontroly na vnitřních hranicích). V případě zkoumaného vzorku pěti státních občanství se vstup ČR do Schengenu dotýkal přímo Slováků a Němců. Nelze však vyloučit dřívější pohyb osob ze třetích zemí přes ostatní státy EU.

Obr. 5: Nejčastější státní občanství cizinců, 2004–2017

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

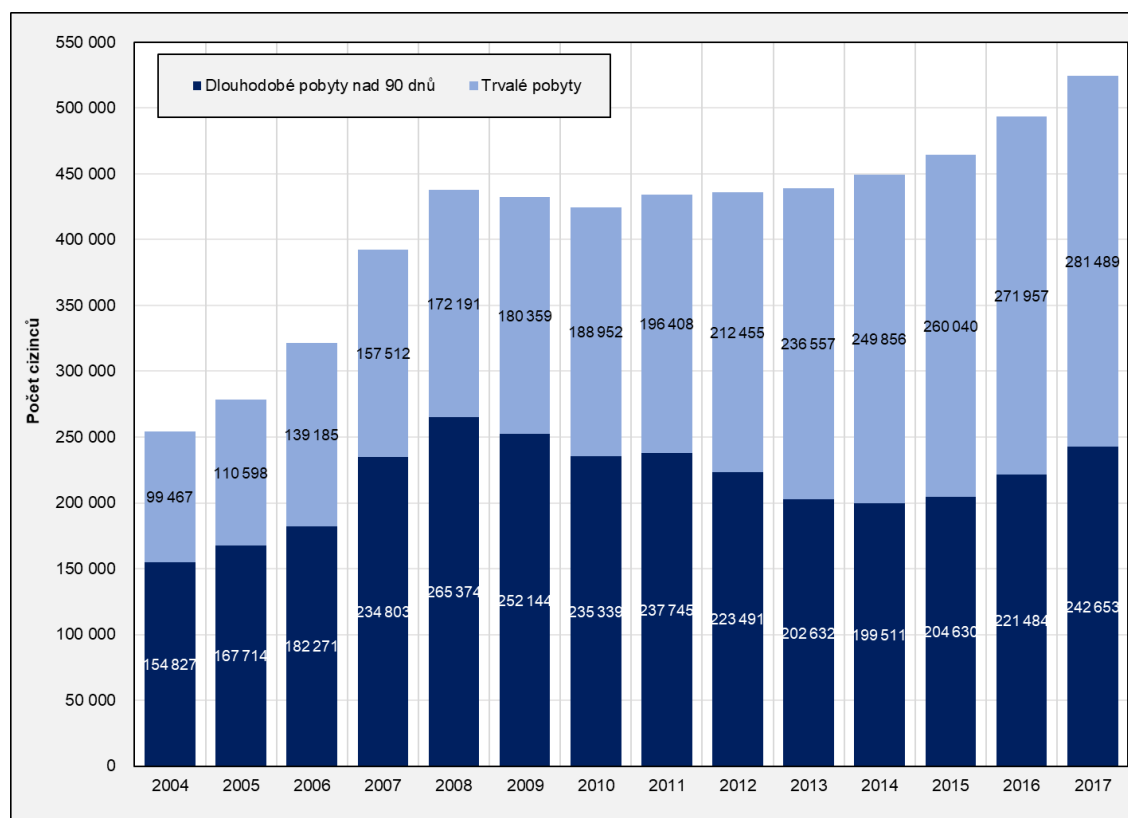
Obrázek 6 vyjadřuje v procentech stav nejčastějších státních občanství cizinců v Česku k 31.12.2017. Největší procentuální podíl představují s 22 % Ukrajinci, dále 21 % Slováci, 11 % Vietnamci, 7 % Rusové a 4 % Němci, ostatní cizinci zde nejsou podrobněji sledováni.

Obr. 6: Nejčastější státní občanství cizinců v %, 2004–2017

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Proč lidé migrují? Důvodů k migraci může být bezpočet, ale jak v této práci již zaznělo, nejčastějším důvodem je špatná ekonomická situace a nabídka pracovního trhu v zemi původu migranta. Pracovní příležitosti a podnikání jsou dlouhodobě hlavním faktorem přitahujícím cizince do Česka, k tomu však je nedostačující krátkodobý pobyt. Doba pobytu migranta je odvislá od získaného povolení k pobytu. Dlouhodobé pobyty pro osoby třetích zemí navazují na dlouhodobá víza. O povolení k trvalému pobytu může cizinec požádat až po pětiletém pobytu na území Česka.⁵ Na obrázku 7 můžeme v letech 2004–2012 pozorovat převahu dlouhodobých pobytů nad trvalými pobyty. V roce 2013 se tento trend zlomil a nadále do roku 2017 již převažují trvalé pobyty nad dlouhodobými. Dle Drbohlava (2015) v roce 2012 začíná nárůst podílu Ukrajinců s trvalým pobytem. V tomto roce jich v Česku žilo více než 50 % z oficiálně registrovaného počtu pobytů obyvatel Ukrajiny. Vzhledem k tomu, že Ukrajinci představují více než 20 % cizinců v Česku (viz obrázek 6), mohla tato skutečnost rovněž ovlivnit celkový poměr mezi dlouhodobými a trvalými pobyty cizinců.

Obr. 7: Cizinci v Česku podle druhu pobytu v letech 2004–2017

Poznámky: Veškerá data vyobrazená na obrázku 7 jsou uvedena v jednotlivých letech vždy k 31.12.2017.

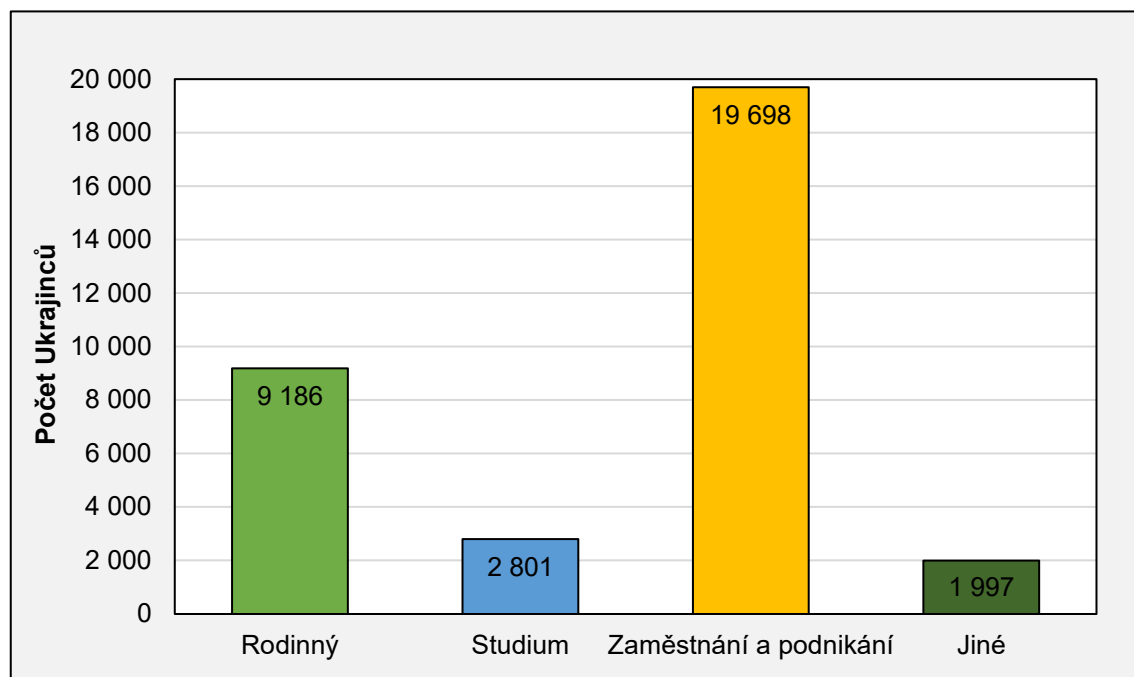
Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Přechodný pobyt je umožněn pouze cizincům ze třetích zemí, mezi něž patří i Ukrajina. Obrázek 8 znázorňuje v rámci přechodného pobytu právě účel pobytu Ukrajinců v Česku k 31.12.2017, na němž převládají pracovní aktivity – zaměstnání a podnikání, což potvrzuje

⁵ Typy pobytů jsou podrobněji popsány v podkapitole 4.1 Dokumenty a povolení potřebná k pobytu.

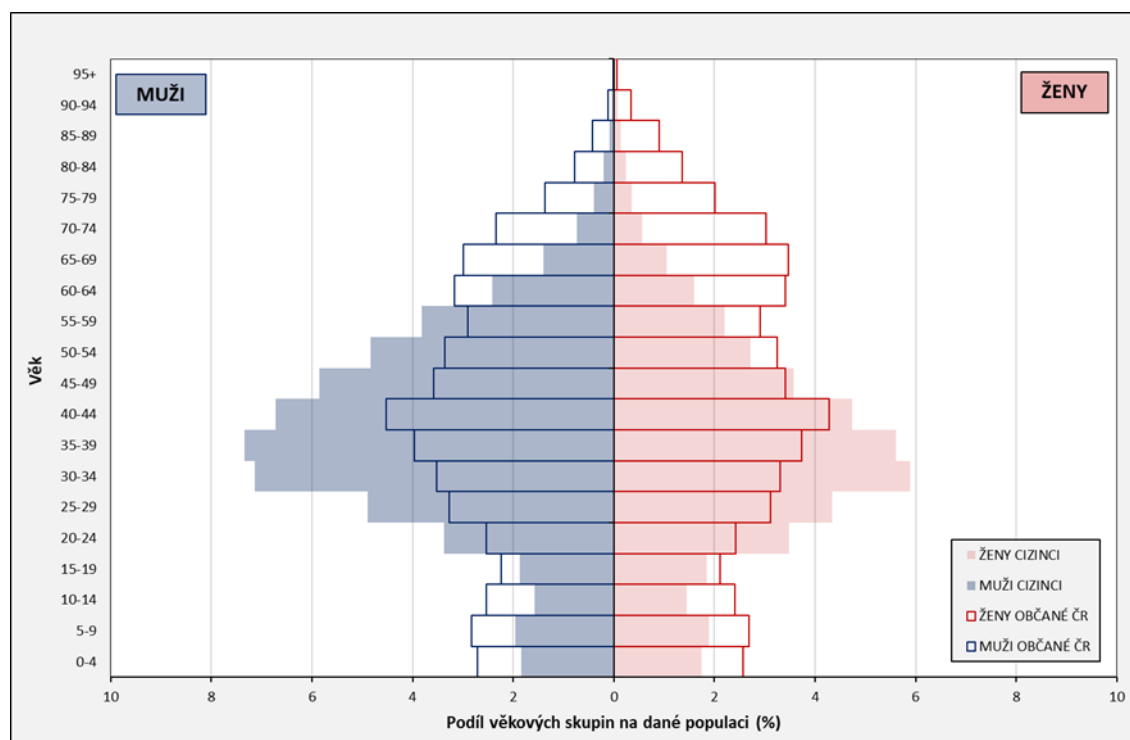
hypotézu č. 3. Dle vlastní zkušenosti autorky právě přechodný pobyt však poměrně dost Ukrajinců využívá k nelegální pracovní činnosti, o čemž se přesvědčila na své cestě na Zakarpatí.

Obr. 8: Počet Ukrajinců s přechodným pobytem v Česku dle účelu pobytu k 31.12.2017

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Počet cizinců na území Česka dlouhodobě vzrůstá. Ke konci roku 2017 dosáhl počet cizinců necelých 5 % z celkového počtu obyvatel. Věková struktura cizinců je oproti věkové struktuře českého obyvatelstva značně odlišná, jak ukazuje obrázek 9, kde je porovnávána věková struktura cizinců s celkovou populací obyvatel Česka. V dané populaci je součet podílů každé věkové skupiny obou pohlaví vždy roven 100 %. Nejméně zastoupenou skupinou mezi cizinci jsou děti do 15 let a též i senioři ve věku 65 a více let. Největší četnost, přes 80 % cizinců, má tzv. složka produktivní populace (15–64 let). U této skupiny jsou v popředí především ekonomické důvody migrace cizinců do Česka, což potvrzuje hypotézu č. 3. Silně dominují ve věkové kategorii osoby mladšího produktivního věku, tj. 30–34 a 35–39 let. Do těchto věkových kategorií se v roce 2017 zahrnovalo 26 % cizinců pobývajících legálně na našem území. U cizinců dominantně vedou muži ve věkové kategorii 35–39 let (7,4 %) oproti ženám, které jsou nejvíce zastoupeny ve věkové kategorii 30–34 (5,9 %). Naopak osoby s českým státním občanstvím jsou nejpočetněji zastoupeny ve věkové kategorii 40–44 let, jak muži, tak ženy. U osob s cizím státním občanstvím převládají muži, naopak u českého státního občanství tradičně mírně dominují ženy.

Obr. 9: Věková struktura cizinců a obyvatel ČR k 31. 12. 2017

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

7.2 Vývoj počtu vybraných demografických událostí cizinců v Česku

Vybrané demografické události cizinců autorka sleduje za období 2004–2017. Pro lepší strukturovanost textu vložila grafy a tabulku týkající se demografických událostí do příloh. Jednotlivé demografické události vztahuje k pěti vybraným skupinám cizinců dle státního občanství.

7.2.1 Narození

S cizím státním občanstvím se v roce 2004 v Česku narodilo 1 352 dětí. Počty narozených cizinců se meziročně mírně zvyšují, přesto představují jen malý zlomek z celkového počtu narozených. Příloha č. 1 zaznamenává počet živě narozených cizinců ve sledovaném období 2004–2017, kdy je nárůst v tomto období o necelé 3 tisíce narozených cizinců.

V roce 2017 se narodilo 4 313 dětí s jiným než českým státním občanstvím. Z celkového počtu živě narozených v roce 2017 to byla necelá 4 % dětí (cizinců). Státní občanství dítěte se odvíjí od občanství rodičů. V případě, že jeden z rodičů je občanem ČR, dítě automaticky nabývá české státní občanství. Jednalo se nejvíce o děti se slovenským státním občanstvím (1 tis.), dále s ukrajinským (1 tis.) a vietnamským (0,9 tis.). Děti s vietnamským občanstvím se řadí na první místo v roce 2015, děti s ukrajinským občanstvím dominují v roce 2016 a v posledním sledovaném roce 2017 to jsou děti se slovenským státním občanstvím.

Od roku 2012 je možné sledovat strukturu obou rodičů podle státního občanství. Porovnáme-li narození obou rodičů podle státního občanství v rozmezí 2012–2017 vyplyne skutečnost, že

u dětí narozených v rodině občanů Vietnamu jsou podobně jako u dětí občanů ČR homogenní na státním občanství rodičů. Další hledisko poskytnuté tříděním dat je o počtu živě narozených podle státu narození matky. Na rozdíl od počtů dětí s cizím státním občanstvím jsou počty živě narozených matek s cizím státem narození mnohonásobně početnější.

Tyto data jsou k dispozici od roku 2012, kde se počet živě narozených dětí, u kterých se matky narodily v zahraničí, včetně podílu zvýšil. U podílu to představovalo nárůst z 5,8 % na 7,3 %, tj. z 6,3 tis. na 8,3 tis. U občanů se slovenským státním občanstvím pozorujeme největší diferenci při tomto dvojím třídění. Tzn. kolik dětí se narodilo matkám daným státem narození a kolik dětí bylo zaznamenáno s odvozeným státním občanstvím. Ženám narozeným na Ukrajině se v Česku narodilo 1 479 dětí v roce 2017, z toho byly téměř dvě třetiny dětí (957) s ukrajinským státním občanstvím. Na Slovensku narozeným ženám se v roce 2017 narodilo celkem 3,3 tis. dětí, ale pouze 1 tis. dětí disponovalo slovenským státním občanstvím. U skupiny cizinců s vietnamským státním občanstvím byly rozdíly poměrně nižší. Ve Vietnamu narozeným ženám se narodilo 1 058 dětí a 931 dětí s vietnamským státním občanstvím. Tato skutečnost potvrzuje homogenitu vietnamských rodin žijících v Česku.

7.2.2 Úmrtí

Počet zemřelých cizinců v Česku se rok od roku mírně zvyšuje. V roce 2017 bylo evidováno 836 zemřelých osob s cizím státním občanstvím. Tvořili tak 0,8 % všech zemřelých osob v Česku, což jsou poměrně nízké hodnoty. Důvodem může být, že většina (80 %) bydlících cizinců přijíždí do Česka z ekonomických důvodů a poté se zpět navrácí do země původu. Počty zemřelých proto již dlouhodobě nedosahují vysokých hodnot. Za sledované období 2004–2017 počty zemřelých nepatrně vzrostly. V porovnání roků 2004 a 2017 došlo k nárůstu o 605 úmrtí u cizinců v Česku, což lze pozorovat v příloze č. 1. Nejpočetněji byli zastoupeni v roce 2017 občané Slovenska (187 úmrtí), Ukrajiny (129) a Ruska (68). Od roku 2012 jsou dostupná data za cizince podle státu narození. V tomto případě jsou počty zemřelých mnohonásobně početnější než u zemřelých osob s cizím státním občanstvím. U občanů s místem narození na Slovensku to činí 4 171 osob, na Ukrajině (729) a v Německu (160). Mnoho zemřelých v Česku, kteří se narodili v cizině, měla při úmrtí české státní občanství. Za sledované období 2004–2017 mělo téměř dvě třetiny zemřelých místo narození na Slovensku.

7.2.3 Sňatky

Sňatky cizinců v Česku se již delší dobu pohybují kolem jedné desetiny sňatků obyvatel ČR, kdy přinejmenším je jeden ze snoubenců cizinec. Celkem v roce 2017 bylo uskutečněno 5 093 sňatků, tj. 9,7 % z celkového počtu. Zpravidla se jedná o smíšené sňatky, kdy je jeden cizí státní příslušník a druhý občan ČR. Důležité je zmínit, že statistiky nevidují, jestli měl dříve občan ČR jiné státní občanství. Jak lze vypožorovat z přílohy 5, více cizinců převládá mezi ženichy než mezi nevěstami.

V roce 2017 uzavřeli ženy cizinky s muži s českým státním občanstvím celkem 1 994 sňatků, naopak muži cizinci a ženami s českým státním občanstvím 2 654 sňatků. Nejčastěji žena s českým státním občanstvím uzavírala manželství v roce 2017 s občanem ze Slovenska (893 sňatků), Německa (252) a Ukrajiny (98). Ženich s českým státním občanstvím si mnohdy

bral cizinku ze Slovenska (889 sňatků), Ukrajinu (361) a Rusku (160). V příloze 3 lze pozorovat u sňatků dvou státních příslušníků nárůst v období 2004–2017 celkem o 373 uzavřených manželství v Česku. Tyto sňatky zaznamenává ČSÚ u osob, pokud má alespoň jeden z nich u nás registrovaný trvalý pobyt nebo přechodný. Kuriozitou je, že statistika eviduje minimální počet sňatků s Vietnamci, i přestože se jedná o třetí nejpočetnější skupinu cizinců v Česku. Nižší homogenitu můžeme pozorovat i u druhé nejpočetnější skupiny, a to Ukrajinců. Autorka se domnívá, že v případě cizinců pobývajících na českém území bez českého státního občanství, kteří uzavřou manželství v jiném státě než v Česku, nemá česká statistika možnost podchytit tuto demografickou událost. V případě četnosti sňatků dokladuje příloha 3 proměnlivý vývoj počtu sňatků ve sledovaném období 2004–2017 a vytváří tak částečnou odpověď na výzkumnou otázku č. 2. V roce 2004 cizinci uzavřeli celkem 5 052 sňatků a od té doby pozorujeme nejmenší počet sňatků v roce 2013, tj. 4 086. Načež v následujícím roce 2014 prudký nárůst počtu sňatků na 5 215 a od té doby má křivka pozvolný pokles.

7.2.4 Rozvody

Manželství ukončilo v roce 2017, kde alespoň jedna osoba z páru je cizím státním občanem, celkem 2 041 párů, tj. 7,9 % z celkového počtu rozvodů v Česku v témže roce. Ve sledovaném období 2004–2017 se počet rozvodů s cizincem každoročně pohyboval v rozmezí 6–8 % vyjma roků 2004 a 2005, jak dokládá příloha 5.

V roce 2017 se rozvedlo celkem 949 žen občanek ČR. Nejvíce tomu bylo s mužem ze Slovenska (274 rozvodů) a z Ukrajiny (78 rozvodů). U rozvedených mužů s českým státním občanstvím z celkového počtu 677 rozvodů se jednalo nejčastěji o rozvod s ženou Slovenkou (238 rozvodů), Ukrajinou (175 rozvodů) a Ruskou (46 rozvodů). V příloze 4 můžeme pozorovat nárůst počtu rozvodů u obou partnerů cizinců v porovnání roků 2017 a 2004 o 372 rozvodů. Jedná se o pravidelný nárůst rok od roku bez mimořádných výkyvů. Celkově rozvody alespoň s jedním cizincem se pohybují od 4,6 % v roce 2004 po 7,9 % v roce 2017 z celkového počtu rozvodů. Zde je růst rovněž pozvolný s minimálními meziročními výkyvy.

Příloha 2 znázorňuje počet sňatků a rozvodů cizinců v Česku v období 2004–2017. Z této přílohy lze vyvodit minimální zvýšení počtu sňatků (5 052 v roce 2004 a 5 093 v roce 2017), u rozvodů je patrný nárůst (1 523 v roce 2004 a 2 041 v roce 2017).

7.2.5 Mechanický pohyb obyvatelstva – migrace

Kdyby nebylo pohybu obyvatel do zahraničí (emigrace) a opačně (imigrace), tedy migrace obyvatelstva, věková struktura by byla závislá čistě na počtu živě narozených příslušného ročníku a vývoji zemřelých osob. Migrace tedy ovlivňuje věkovou strukturu.

Ve sledovaném období 2004–2017 se projevila nejen v datech o imigraci nejvíce ekonomická krize. Od roku 2005 byla vysoká poptávka po zahraniční pracovní síle, která přetrvala až do roku 2007. V době, kdy převládala poptávka po pracovní síle nad nabídkou, přicházeli k nám lidé v produktivním věku. Tito lidé, zejména Ukrajinci a Vietnamci, obsazovali většinou nekvalifikovaná pracovní místa. V roce 2007 byl vrchol mezi přistěhovanými cizinci, a to přes 100 tisíc osob. Poptávka po pracovní síle mohla být důvodem k výraznější vnitřní migraci cizinců. Jak je patrné z přílohy 5 v rozmezí let 2005–2007 došlo k strmějšímu nárůstu případů vnitřního

stěhování. V roce 2005 se stěhovalo 17 933 osob, v roce 2007 dokonce 42 755 osob. V letech 2008 a 2009 se objem vnitřního stěhování cizinců držel na hodnotách přes 40 tisíc, potom následuje výraznější pokles. Od roku 2013 se objem vnitřního stěhování cizinců pohybuje okolo 19 tisíc.

Od té doby zaznamenala statistika jak u přistěhovalých z ciziny, tak vystěhovalých do ciziny pokles, který ani v roce 2017 nedosáhl stejné hodnoty jako v roce 2007, což je možné konstatovat i při zkoumání vnitřní migrace cizinců. V porovnání roků 2007 a 2008 u přistěhovalých z ciziny činí rozdíl 26,6 tis. osob. I u vystěhovalých osob se projevil nástup světové hospodářské krize, kdy jejich počet klesl až trojnásobně. Nemalý podíl ve vývoji migrace měla i změna legislativy v Česku. Změna situace nastala v roce 2009 u omezování přistěhovalectví. Docházelo tomu třeba u Ukrajinců, kdy se jim neprodlužovaly dlouhodobé pobyty cizinců ze třetích zemí, či bylo omezeno vydávání nových pracovních víz. V posledních sledovaných pěti letech přicházeli většinou migranti v mladším věku. Nejčastěji za studiem nebo za účelem sloučení rodiny. V roce 2017 se do Česka přistěhovalo necelých 46 tisíc cizinců, kteří většinou směřovali do Prahy či jejího blízkého okolí.

Vnitřní migrace cizinců je sledována v této práci pro období 2004–2017 z pohledu celkového stavu cizinců v Česku. Stěhování jednotlivých skupin cizinců dle státních občanství by bylo vhodné sledovat v rámci samostatné odborné práce.

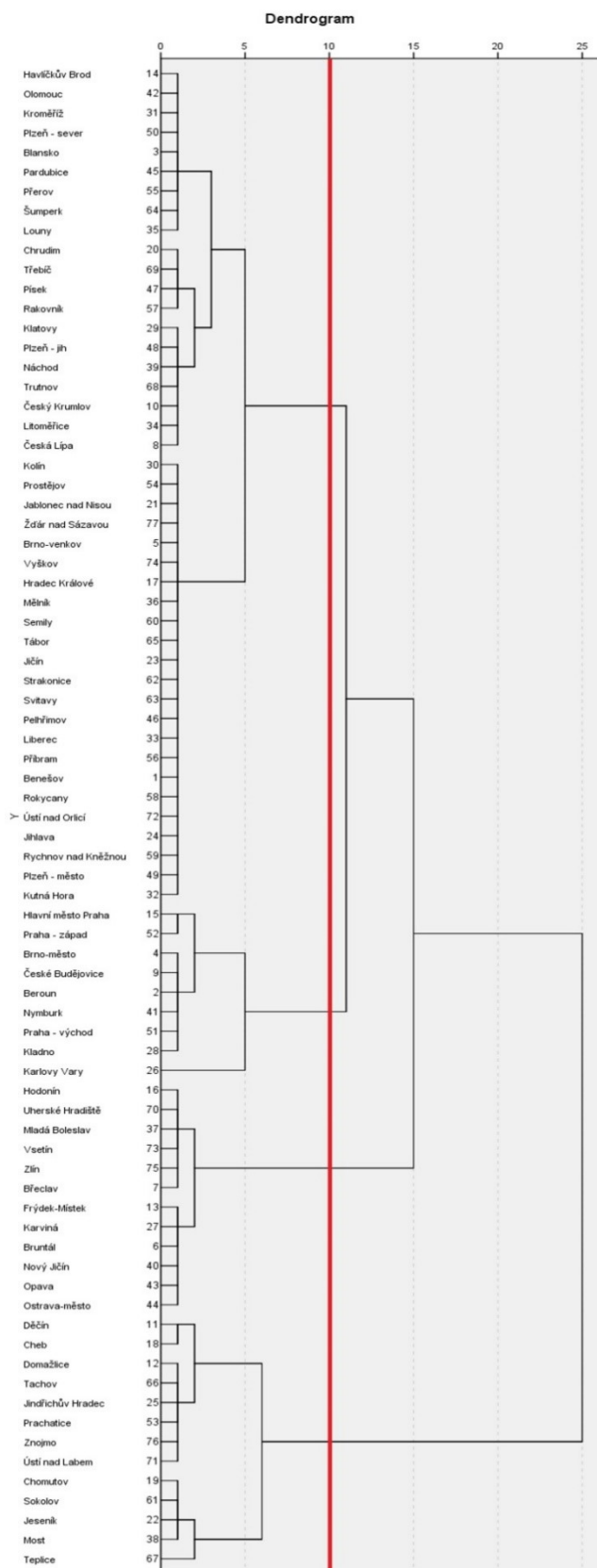
7.3 Výsledky shlukové analýzy

Výsledek shlukování se nejlépe vyjádří pomocí hierarchického stromu neboli dendrogramu. Dendrogram je grafické shrnutí klastrového řešení. Slouží ke grafickému znázornění hierarchické struktury nalezených skupin. Proměnné jsou uvedeny podél levé vertikální osy. Horizontální osa ukazuje vzdálenost mezi seskupením. Určení počtu shluků je subjektivní proces, jelikož záleží, k jaké hodnotě dané shluky vztáhneme. Okresy jsou znázorněny na svislé ose a horizontální osa ukazuje vzdálenost mezi jednotlivými shluky. Z něho vidíme, že shluková analýza propojila okresy, které si jsou podobné z hlediska vybraných ukazatelů.

Při shlukování pěti skupin cizinců dle státního občanství (Obr. 10) rozmístěných na území Česka k 31. prosince 2017 byl proveden řez v bodě 10, u kterého pozorujeme existenci 4 shluků. U každého z nich dochází k několika větvením, ze kterých lze vyzorovat souvislosti rozmístění cizinců do jednotlivých okresů v Česku.

V prvním shluku jsou zastoupeny okresy v těžební a pohraničních oblastech s vyšším podílem Němců a Vietnámců. Jsou to zejména okresy Jeseník, Most, Sokolov a Děčín. V pozorovaného druhého shluku se vyskytují okresy ležící na Moravě, převážně v Moravskoslezském kraji a Zlínském kraji. Autorka to přisuzuje vyšší koncentraci Slováků u hranic se Slovenskem. U třetího shluku jsou zastoupena velká města s početnou populací cizinců. Mimo Prahy, Brna a Karlových Varů je zde přítomno i západní okolí Prahy. U čtvrtého shluku pozorujeme převážně průmyslově rozvinuté okresy. Jedná se zejména o Mladou Boleslav, Plzeň a okolí, Pardubice a Rychnov nad Kněžnou.

Obr. 10: Dendrogram – shlukování pěti skupin cizinců rozmístěných na území Česka k 31.12.2017

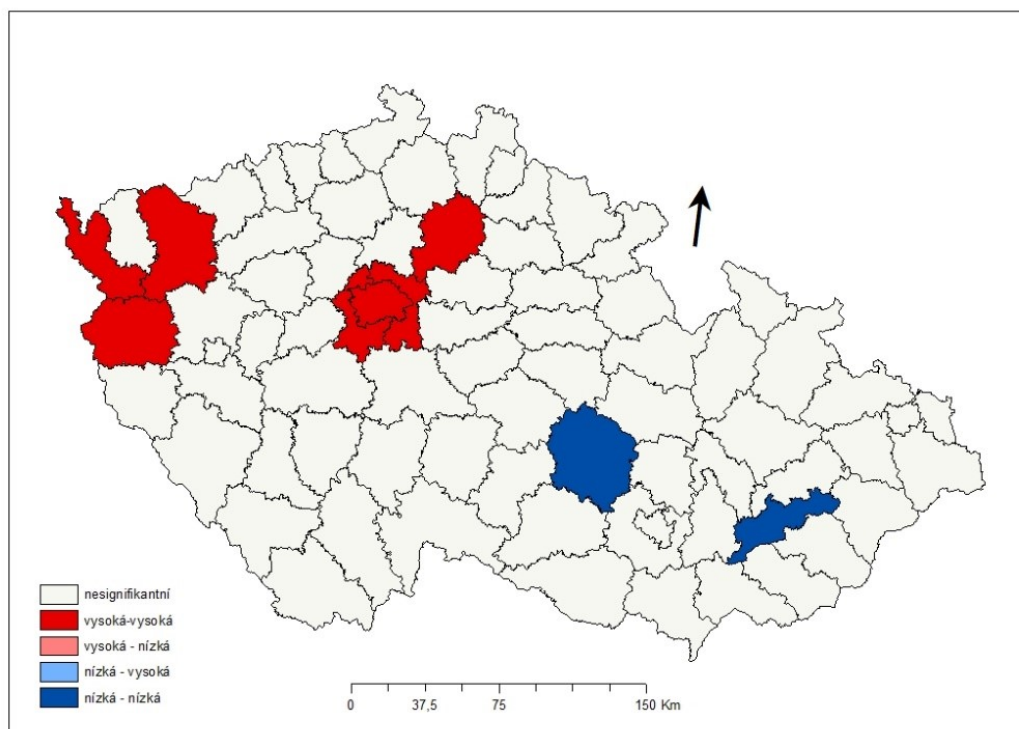
Zdroj dat: ČSÚ 2018 - vlastní zpracování v IBM SPSS Statistics.

7.4 Výsledky prostorové analýzy

Dle Českého statistického úřadu (ČSÚ) existují v rozmístění cizinců určité rozdíly podle státního občanství. Obecně nejatraktivnějším regionem je pro všechny cizince Praha. Což lze vidět již na obrázku 11, který zobrazuje shlukování počtu cizinců na 1000 obyvatel v Česku k 31.12.2017. Mezi cizinci z třetích zemí (i celkově) nadále dominují Ukrajinci (117,1 tis.), následováni Vietnamci (59,8 tis.) a občany Ruské federace (36,6 tis.). Nejpočetnější skupiny z hlediska státního občanství mezi cizinci ze zemí EU představují Slováci (111,8 tis.) a Němci (21,3 tis.). Nejméně cizinců se nachází v okrese Jeseník (834 osob) a naopak nejvíce v Hlavním městě Praze (195 068 osob), což potvrzuje hypotézu č. 1. V dalších dvou nejlidnatějších městech Brně a Ostravě nejsou dle vlastní analýzy zaznamenány vysoké počty cizinců.

Byla provedena prostorová autokorelace a výpočet hodnoty Moranova indexu, který u počtu cizinců na 1000 obyvatel vyšel 0,43. Prostorová autokorelace nabývá pozitivní hodnoty, které indikují středně silnou vazbu. To znamená, že sledovaný vzorek (cizí státní příslušníci) se sdružují z hlediska prostorové diference v blízké vzdálenosti (sousedství).

Obr. 11: Počet cizinců na 1 000 obyvatel v Česku k 31.12.2017 – shlukování

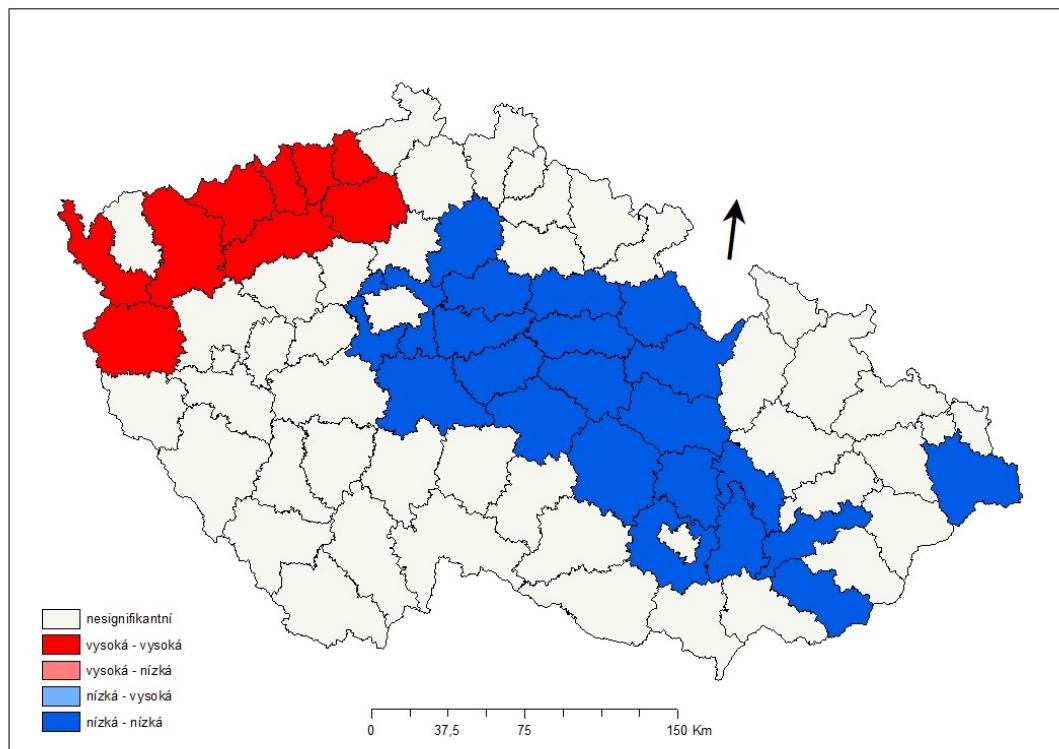

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 - vlastní zpracování v ArcMap.

Na obrázku 12 pozorujeme shlukování podílu Němců na 1 000 cizinců. U něj pozorujeme vyšší koncentraci těchto obyvatel v oblasti pohraničí s Německem. Naopak nejméně Němců žije na pomezí Čech a Moravy. Občané Německa se více soustřeďují v Karlovarském a Ústeckém kraji. Po provedení prostorové autokorelace a výpočtu hodnoty Moranova indexu, který vyšel 0,54, vyplývá, že hodnota Moranova indexu indukuje pozitivní prostorovou autokorelaci, která

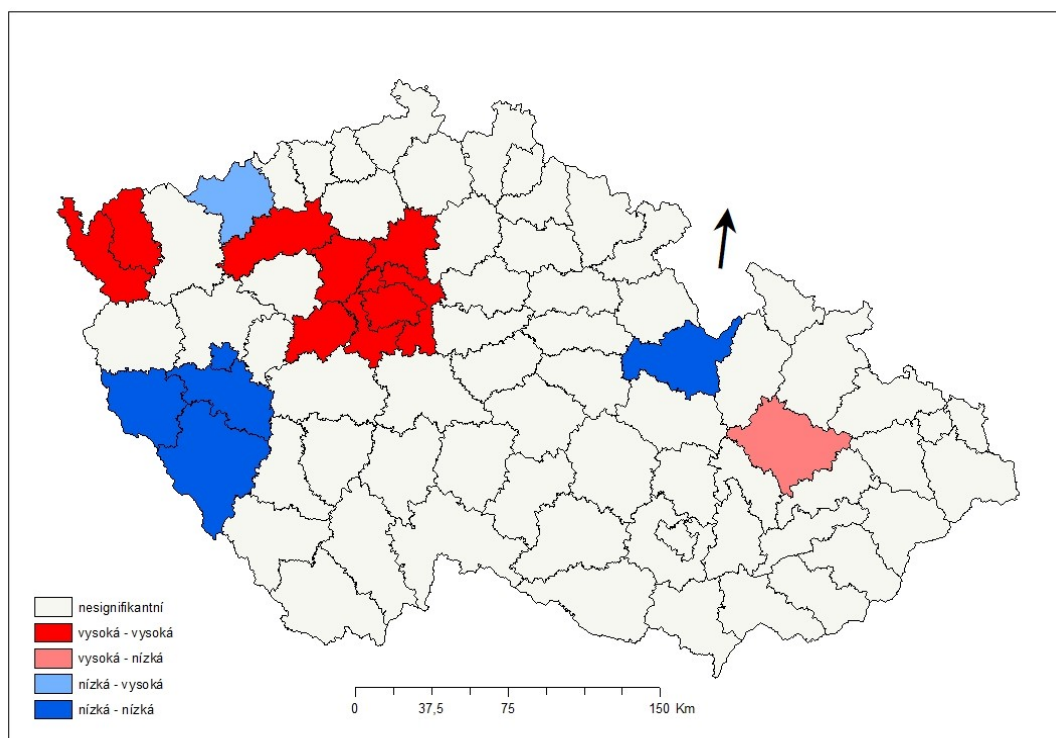
značí středně silnou vazbu. Němci se koncentrují z hlediska prostorové diferenciacie na územně blízkém prostoru, tedy index vykazuje geografickou blízkost (sousedství), což je i patrné ze shlukové analýzy.

Obr. 12: Podíl Němců na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování

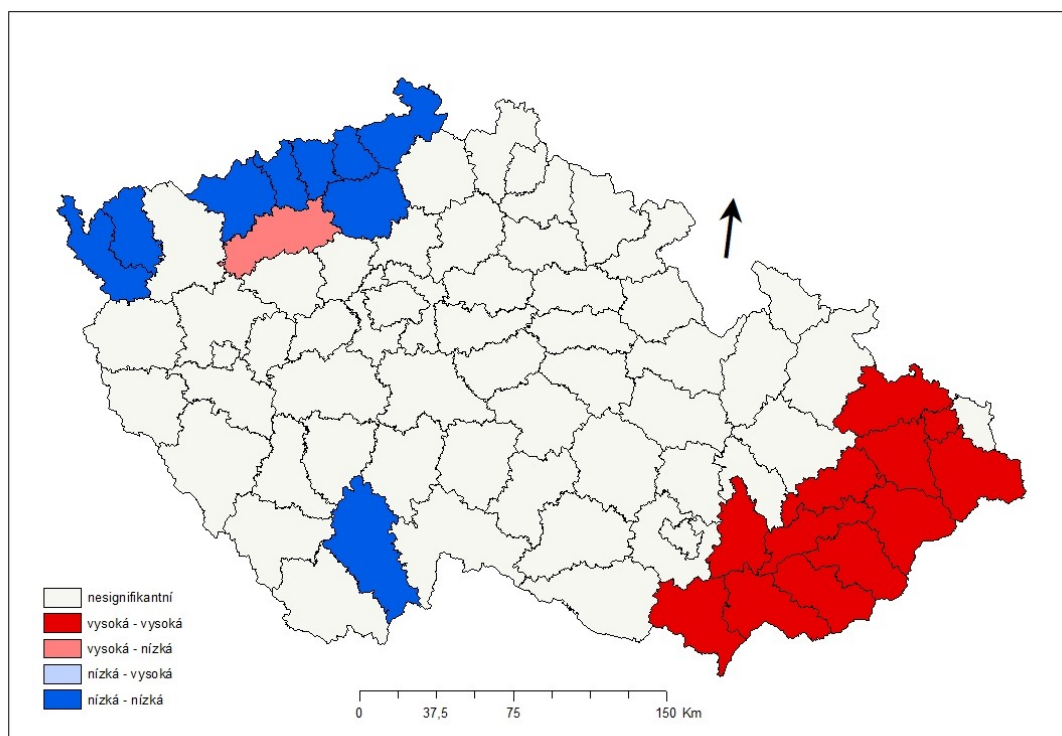
Zdroj dat: ČSÚ, 2018 - vlastní zpracování v ArcMap.

Na obrázku 13 pozorujeme shlukování podílu Rusů na 1 000 cizinců. S ohledem na stav v roce 2017 lze usuzovat, že nejméně Rusů žije v okrese v Bruntál (10 osob) a nejvyšší počet je opět v Hlavním městě Praze (22 966 osob). Po provedení prostorové autokorelace a výpočtu hodnoty Moranova indexu, který vyšel 0,28, vyplývá, že hodnota Moranova indexu indukce pozitivní prostorovou autokorelací, která však vykazuje nízkou vazbu. Tato hodnota neprokazuje, že Rusové se sdružují na geograficky blízkém území. Atraktivními regiony pro občany Ruské federace jsou vedle Prahy i Středočeský, Jihomoravský a Karlovarský kraj. Pozorujeme dva shluky s vysokými hodnotami. První mezi okresy Cheb a Sokolov. Druhý u Hlavního města Prahy včetně Prahy – východ, Prahy – západ, Berouna, Kladna, Mělníka a Loun. Nejnižší hodnoty jsou u shluku okresů Plzeň, Plzeň – jih, Domažlic a Klatovy.

Obr. 13: Podíl Rusů na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování

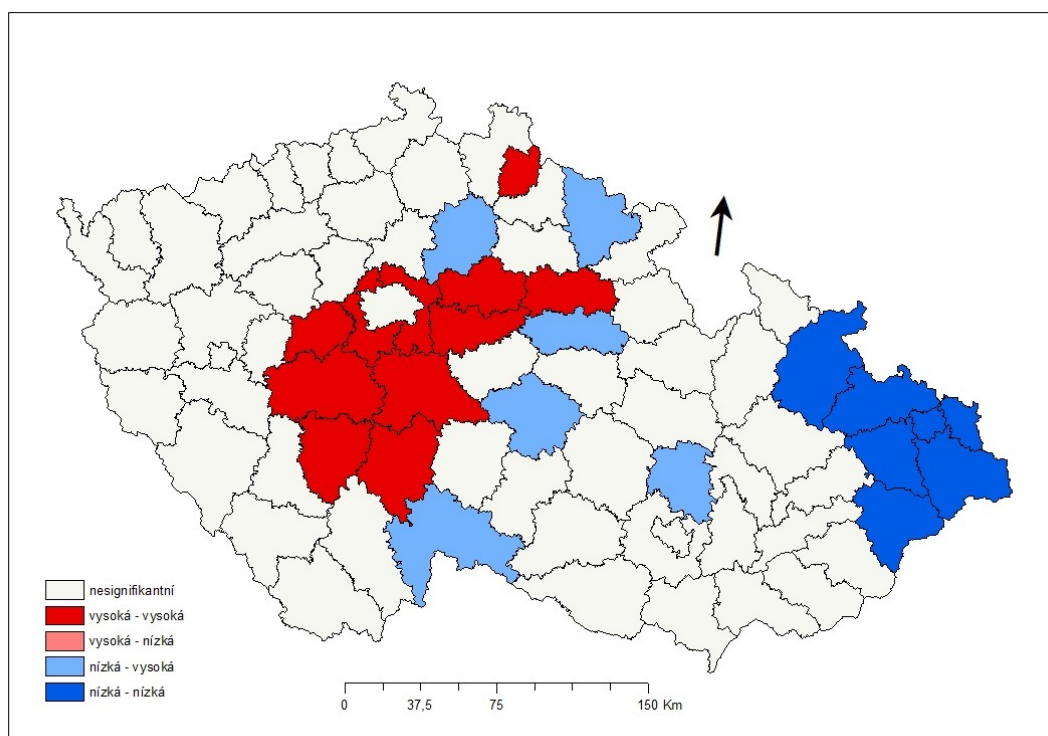
Zdroj dat: ČSÚ, 2018 - vlastní zpracování v ArcMap.

Obrázek 14 zobrazuje shlukování počtu Slováků na 1 000 cizinců v Česku opět z dat pro rok 2017. Z analýzy lze usuzovat, že nejméně slovenského obyvatelstva se nachází v Podkrušnohoří. Občané Slovenka se nejvíce soustřeďují ve Zlínském kraji, Jihomoravském kraji a Moravskoslezském kraji. Po provedení prostorové autokorelace a výpočtu hodnoty Moranova indexu, který vyšel 0,56 vyplývá, že hodnota Moranova indexu indukují pozitivní prostorovou autokorelaci, která značí středně silnou vazbu. Slováci se koncentrují z hlediska prostorové diferenciacie na územně blízkém prostoru, tedy index vykazuje geografickou blízkost (sousedství), což je i patrné ze shlukové analýzy.

Obr. 14: Podíl Slováků na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 - vlastní zpracování v ArcMap.

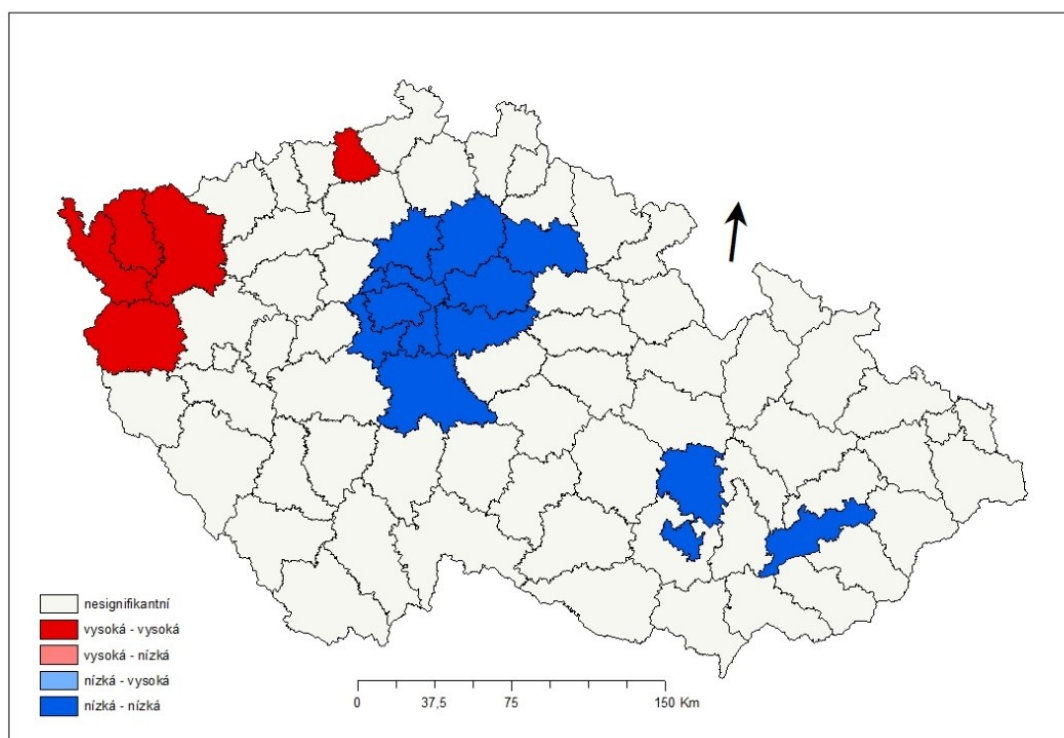
Obrázek 15 zobrazuje shlukování počtu Ukrajinců na 1 000 cizinců v Česku. Nejméně Ukrajinců se nachází v okrese v Jeseník (38 osob) a nejvyšší hodnotou v Hlavním městě Praze (48 731 osob). Po provedení prostorové autokorelace a výpočtu hodnoty Moranova indexu, který vyšel 0,49, plyne, že hodnota Moranova indexu indukuje pozitivní prostorovou autokorelaci, která značí středně silnou vazbu. Ukrajinci se koncentrují z hlediska prostorové diferenciace na územně blízkém prostoru, tedy index vykazuje geografickou blízkost (sousedství), což je i patrné ze shlukové analýzy. Občané Ukrajiny se více soustřeďují ve Středočeském kraji, a naopak nejméně v kraji Moravskoslezském.

Obr. 15: Podíl Ukrajinců na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 - vlastní zpracování v ArcMap.

Obrázek 16 zobrazuje shlukování počtu Vietnamců na 1 000 cizinců v Česku. Po provedení prostorové autokorelace a výpočtu hodnoty Moranova indexu, který vyšel 0,41 vyplývá, že hodnota Moranova indexu indukují pozitivní prostorovou autokorelaci, která značí středně silnou vazbu, avšak nižší než u ostatních skupin cizinců (vyjma Rusů). Vietnamci se koncentrují z hlediska prostorové diferenciaci na územně blízkém prostoru, tedy index vykazuje geografickou blízkost. Pozorujeme den velký shluk s vysokými hodnotami, a to mezi okresy Tachov, Cheb, Sokolov a Karlovy Vary. Největší shluk s nejnižšími hodnotami pozorujeme v okolí Prahy především ve Středních Čechách.

Obr. 16: Podíl Vietnamců na 1 000 cizinců v Česku k 31.12.2017 – shlukování

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 - vlastní zpracování v ArcMap.

Kapitola 8

Závěr

Po změně politického systému v roce 1989 a v roce 1993 vzniku České republiky se stala problematika cizinců častěji diskutovaným tématem. Česko postupným vývojem změnilo svůj migrační status ze země typicky emigrační přes zemi tranzitní až po nyní imigrantskou. Autorka je od roku 2018 v kontaktu s předsedkyní Regionálního ukrajinského spolku ve východních Čechách, jejíž prostřednictvím měla možnost osobního poznání situace ukrajinských imigrantů. Populární téma cizinců a osobní poznání imigrantů z Ukrajiny se stalo podnětem k výběru tématu bakalářské práce. Cílem této práce bylo analyzovat strukturu cizinců v Česku se zaměřením na migranty z Ukrajiny.

Pozornost je v této práci soustředěna na migranty z Ukrajiny, jejíž diaspora je v Česku nejsilněji zastoupená a potvrzuje tak ve vlastním výzkumu stanovenou hypotézu č. 2. První zmínky o migrantech z Ukrajiny v Čechách a na Moravě můžeme najít již v 16. století. Rozsáhlá vlna ukrajinské migrace do Čech přišla po konci 1. světové války, především pak po připojení Zakarpatí k Československu v září 1919. Pozůstatky společného státu i oblibenost Česka mezi ukrajinským obyvatelstvem jsou i nyní patrné například v Užhorodu. Nejen kulturní a geografická blízkost je důvodem k migraci Ukrajinců do Česka. Socioekonomický a demografický kontext česko-ukrajinské migrace popisuje publikace od Drbohlava (2015). Z ekonomického hlediska Ukrajina a Česko jsou země s rozdílným hrubým domácím produktem. HDP Ukrajiny je osmkrát menší oproti Česku, což ovlivňuje i tamní nízkou průměrnou výši mezd. Jedním z hlavních motivů migrace Ukrajinců je tedy vycestování za možností několikanásobně vyššího výděлку a tím zlepšení životní úrovně migranta či jeho rodiny. K životu v Česku potřebuje cizinec dokumenty či povolení, která mu umožní požadovanou délku legálního pobytu. Ministerstvo vnitra poskytuje cizincům ze třetích zemí informační materiály o jejich právech, povinnostech a celkově jim pomáhá usnadnit orientaci v prostředí ČR. Cílem integrační politiky ČR je podporovat efektivní a úspěšné začlenění cizinců do majoritní společnosti a zamezit tím vzniku negativních sociálních jevů. Na regionální úrovni sehrávají důležitou roli při asimilaci cizinců Centra na podporu integrace cizinců ze třetích zemí. Protože ukrajinská minorita je v Česku nejpočetnější, významným podporovatelem integračních center je Velvyslanectví Ukrajiny v ČR. V souvislosti s životem cizinců na území Česka jsou evidovány demografické události jako jsou sňatky, rozvody, narození, potraty, úmrtí a mechanický pohyb obyvatelstva neboli stěhování, jejichž zkoumáním se zabývá empirická část práce.

Vlastní analýza byla rozdělena do čtyřech výzkumných částí. Podkladem pro její zpracování bylo prvotně vytvoření teoretického základu ke zkoumání tématu cizinců v Česku se zaměřením na migranty z Ukrajiny. První část empirické části mapuje cizince v Česku v letech 2004–2017 včetně druhu pobytu a zaměřuje se na pět nejčastěji zastoupených státních občanství cizinců. V souladu s Drbohlavem (2010) byla potvrzena jako nejsilnější imigrační skupina ve sledovaném období diaspora Ukrajinců. Druhá část zkoumá vývoj počtu demografických událostí cizinců pěti vybraných skupin cizinců v souvislosti s jejich počtem v Česku. Cílem třetí a čtvrté části bylo pomocí shlukové a prostorové analýzy monitorovat prostorové rozložení cizinců na území Česka.

Data pro zpracování shlukové a prostorové analýzy byla čerpána z databáze Českého statistického úřadu ke dni 31.12.2017. Pro zkoumání, v jakých lokalitách jsou koncentrovány jednotlivé národnostní skupiny, byly využity dvě statistické metody. Jako první byla zvolena hierarchická shluková analýza. V této analýze autorka vybrala míru vzdálenosti euklidovskou, která se používá nejčastěji. Při shlukování pěti národnostních skupin rozmístěných na území Česka se zaměřila na hodnotu 10, u níž pozorujeme vytvoření 4 shluků. Pro druhou metodu použila prostorovou analýzu – prostorovou autokorelaci. Ta zobrazila, v jakých okresech se nachází nejvíce i nejméně cizinců v Česku, což je možné sledovat i u jednotlivých výše uvedených národnostních skupin. Prostorová analýza dále zobrazila, ve kterých částech země se jednotlivé minoritní národnostní skupiny shlukují. Oproti shlukové analýze prostorová autokorelace detailněji vyjádřila koncentraci jednotlivých minoritních skupin cizinců dle státního občanství v Česku. U všech minoritních skupin hodnota Moranova I indexu indukuje pozitivní prostorovou autokorelaci. U pozorovaných čtyřech skupin cizinců z pěti zjištěné hodnoty indikují středně silnou vazbu na geografickou blízkost cizinců. To prokazuje, že se tyto jednotlivé skupiny cizinců dle státního občanství sdružují na geograficky blízkém.

Obraz o cizincích žijících v Česku zahrnující rovněž jejich vnitřní migraci a důvody ke stěhování by bylo zajímavé rozpracovat v samostatné odborné práci. Cizinci mají oproti majoritní společnosti zpravidla jiné priority stěhování.

8.1 Zhodnocení výzkumných otázek a hypotéz

Výzkumná otázka č. 1: *Jaký byl vývoj počtu cizinců v Česku v letech 2004–2017? Je zastoupení prvních pěti skupin cizinců dle státních občanství z roku 2004 v následujících sledovaných letech poměrově konstantní?*

Pro zpracování odpovědi na tuto otázku byly nezbytné podklady ČSÚ. Jejich prostřednictvím byl detailněji analyzován vývoj cizinců v Česku v letech 2004–2017, což je stěžejním cílem této bakalářské práce. Z analýzy, která byla provedena v rámci empirické části této práce, vyplývá, že podle údajů ČSÚ k 31.12.2017 narostl počet cizinců (bez azylantů) v porovnání s rokem 2004 o téměř 270 tis. na 524 124 osob. Tento počet cizinců odpovídá 4,9 % populace Česka. Statut ČR jako členské země EU byl příčinou růstu atraktivity země pro imigraci a přinesl tak zvýšení počtu cizinců žijících v Česku. V prvních letech členství ČR v EU – od 2004 do 2008, v době poptávky po pracovní síle, kdy přicházeli do Česka především lidé v produktivním věku, došlo strmému nárůstu počtu cizinců v Česku. V roce 2004 bylo evidováno 254 294 cizinců, v roce 2008 již 437 565 cizinců. V těchto letech se jedná o nejvýraznější nárůst, tj. o 183 271 cizinců

v celém sledovaném období 2004–2017. Po roce 2008, kdy byl svět nejvýrazněji zasažen ekonomickou krizí, došlo do roku 2010 k mírnému snížení a v letech 2010–2014 meziročně spíše ke stagnaci počtu cizinců. Ekonomická krize mohla být důvodem opatrnějšího pohybu obyvatelstva. V roce 2014 byl započat mírný růst počtu cizinců, který přetrval až do roku 2017.

Na základě údajů ČSÚ bylo vybráno pět skupin cizinců, které nejčastěji figurují v jednotlivých demografických událostech cizinců. Nejpočetnější skupiny cizinců v ČR dlouhodobě tvoří občané Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Německa. K 31.12.2017 žilo v Česku 117 tisíc osob s ukrajinským státním občanstvím, což je oproti roku 2004 nárůst o téměř 40 tisíc osob. Ke konci téhož roku se slovenským státním občanstvím zde pobývalo 111 804 osob, 59 761 osob s vietnamským občanstvím, 36 642 osob s ruským občanstvím a 21 261 osob s německým občanstvím. Lze shrnout, že zastoupení prvních pěti skupin cizinců na území Česka je ve sledovaném období poměrově konstantní.

Hypotéza č. 1: *Ve studovaném období 2004–2017 jsou cizinci nejvíce koncentrováni v hlavním městě Praze a dvou nejlidnatějších městech Brně a Ostravě.*

Výsledkem shlukové analýzy bylo rozdělení sledovaného vzorku pěti skupin cizinců dle státního občanství do jednotlivých shluků. Částečnou odpověď na tuto otázku zodpovídá třetí shluk, kde jsou nejvíce zastoupena velká města. Patří do něj Praha, Brno, České Budějovice, Karlovy Vary a je přítomno východní i západní okolí Prahy. Ostrava v tomto shluku zařazení není.

Po provedení prostorové analýzy u počtu cizinců na 1 000 v Česku lze pozorovat největší koncentraci v Hlavním městě Praze a to celkem 195 068 cizinců, nikoli již však u Brna či Ostravy.

Nejčastější výskyt cizinců v Hlavním městě je pouze u cizinců s ruským státním občanstvím. U Slováků má zastoupení z velkých měst jen Ostrava. Důvodem může být geografická vzdálenost od hranic se Slovenskem.

Lze tedy konstatovat, že žádná pozorovaná skupina cizinců po provedení analýz neměla zastoupení ve všech třech velkých městech Česka zároveň.

Hypotéza č. 2: *Nejčastěji jsou v Česku evidováni v období 2004–2017 cizinci přicházejících z Ukrajiny.*

Výsledek šetření vychází ze statistických dat i z pramenů odborné literatury uvedené v teoretické základně bakalářské práce. Po celé sledované období 2004–2017 zaujímali migranti z Ukrajiny první místo ve vybraných pěti skupinách cizinců členěných dle státních občanství. K 31.12.2007 Ukrajinci představovali 22 % z celkového počtu cizinců v Česku, dále 21 % Slováci, 11 % Vietnamci, 7 % Rusové a 4 % Němci, ostatní cizinci nebyli podrobněji sledováni.

Hypotéza č. 3: *Nejčastějším podnětem k migraci obyvatel Ukrajiny do Česka v období 2004–2017 jsou ekonomické důvody.*

Již odpradáвна lidé migrovali za lepší obživou a je tomu tak i v současnosti. Jedním z hlavních motivů ekonomické migrace zlepšení životní úrovně migranta či jeho rodiny tím, že získá lépe placenou práci v ekonomicky vyspělejší zemi. Průměrná měsíční hrubá mzda v Česku v roce 2017 činila 31 851 Kč. Na Ukrajině se průměrná měsíční mzda v téže roce pohybovala v přepočtu v rozmezí sedmi až osmi tisíc korun českých. Nízký výdělek, nízká poptávka po pracovní síle přinášející nezaměstnanost v zemi původu, a naopak možnost několikanásobně vyššího výdělku v Česku, zemi, která je geograficky, historicky i kulturně

blízká, vede Ukrajince k vycestování za prací. Pro tento národ je typická krátkodobá pracovní migrace, spojená s transferem finančních či naturálních prostředků do země původu, tzv. remitencí.

Obrázek 9 této práce zobrazuje četnost jednotlivých věkových kategorií cizinců v Česku. Nejvíce zastoupenou skupinou jsou cizinci v produktivním věku 15-64 let, což potvrzuje ekonomické důvody migrace. Toto tvrzení doplňuje obrázek 8, který znázorňuje v rámci přechodného pobytu právě účel pobytu Ukrajinců v Česku k 31.12.2017. Rodinné důvody jsou více než dvojnásobně převyšovány pracovními aktivitami jako je zaměstnání a podnikání.

Výzkumná otázka č. 2: *Má četnost vybraných demografických událostí souvisejících s vývojem počtu cizinců v Česku v období 2004–2017 tendenci růst?*

Po provedení analýzy u vybraných demografických událostí lze v případě živě narozených a zemřelých cizinců ve sledovaném období 2004–2017 pozorovat růst. Také u sňatků a rozvodů, ale to jen u obou cizinců stejného státního občanství. U mechanického pohybu přistěhovalých z ciziny a vystěhovalých do ciziny nepozorujeme po celé sledované období 2004–2017 růst. Ten nastal až v roce 2012 a každoročně se do konce sledovaného období mírně zvyšoval.

Seznam použité literatury

- AMNESTY INTERNATIONAL, 2020. *Základní terminologie k problematice migrace a uprchlictví* [online] [cit. 2020-04-16]. Dostupné z WWW: <<https://www.amnesty.cz/migrace/terminologie>>.
- BÁRTA, Jan, 2004. *Evropské perspektivy Ukrajiny*. Praha: Institut pro evropskou politiku Europeum [online]. Dostupné z: <http://old.europeum.org/doc/arch_eur/Evropske_perspektivy_Ukrajiny_Barta.pdf>.
- BUREŠ, Michal, 2019. *Ekonomický souboj – Rusko vs. Ukrajina* [online] [cit. 2020-04-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.finance.cz/519649-rusko-vs-ukrajina/#RU3>>.
- BUSINESSINFO.CZ, 2019. *Ukrajina: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled* [online] [cit. 2020-03-02]. Dostupné z WWW: <https://www.businessinfo.cz/navody/ukrajina-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/?utm_source=rss&utm_medium=web&utm_content=prioritni-zeme-102&utm_campaign=rss_portal>.
- BENČ, Vladimír, ed. 2015. *Current migration trends in V4 countries: focus on migration from Ukraine*. Prešov: Research Centre of the Slovak Foreign Policy Association. ISBN 978-80-89540-63-1.
- BURCIN, Boris, FIALOVÁ, Ludmila, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka a kol. 2010. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993–2008*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-024-7.
- COUPÉ, Tom a VAKHITOVA, Hannah, 2013. *Costs and Benefits of Labour Mobility between the EU and the Eastern Partnership Partner Countries. Country report: Ukraine*. Warsaw: CASE Network Studies & Analyses, No. 464, ISBN 978-83-7178-593-1.
- ČERMÁK, Zdeněk a Eva JANSKÁ, 2011. *Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně geografické diferenciacie Česka*. Praha: Geografie, 116, č. 4, s. 422–439.
- ČERMÁK, Zdeněk a Milan LUPTÁK, 2015. Socioekonomický a demografický kontext česko-ukrajinské migrace. In: Dušan Drbohlav, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum, s. 53–65. ISBN 978-80-246-2995-7.
- ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA, 2019. *Ukrajina* [online] [cit. 2020-04-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechaid.cz/zeme/ukrajina/>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2018c. *Cizinci v České republice 2018*. Praha: Český statistický úřad. ISBN 978-80-250-2870-4.

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2018d. *Život cizinců v České republice 2018*. Praha: Český statistický úřad. ISBN 978-80-250-2877-3.
- ČT 24, 2019. *Obilnice Evropy míří na trh. Ukrajina chystá obchodování s lány o rozloze pětinasobku Česka* [online] [cit. 2020-04-04]. Dostupné na WWW: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2969354-obilnice-evropy-miri-na-trh-ukrajina-chysta-obchodovani-s-lany-o-rozloze-petinasobku>>.
- DRBOHLAV, Dušan, ed. 2008. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1552-3.
- DRBOHLAV, Dušan a kol. 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku*. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-039-1.
- DRBOHLAV, Dušan, ed. 2015. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2995-7.
- DRBOHLAV, Dušan a Marta JAROSZEWICZ, ed. 2016. *Ukrainian migration in times of crisis: Forced and Labour mobility*. Prague: Charles University, Faculty of Science. ISBN 978-80-7444-048-9.
- DRBOHLAV, Dušan, JAROSZEWICZ Marta, SEIDLOVÁ Markéta a Dita ČERMÁKOVÁ, ed. 2016. *Monitoring of migration data and policy changes conducted in Ukraine, Poland, Czechia and Slovakia (September 2015 - June 2016)*. Prague: Charles University, Faculty of Science. ISBN 978-80-7444-047-2.
- DÜVELL, Franck, 2006. *Ukraine – Europe's Mexico?* Oxford: Research Resources Report 1/3: Country Profile [online]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/profile/Franck_Duevell/publication/238112026_Ukraine_-_Europe's_Mexico/links/53df90ef0cf27a7b830686a2/Ukraine-Europes-Mexico.pdf>.
- DVOŘÁK, Filip, 2013. *Ukrajinská migrace do České republiky a její dopady na vnímání Ukrajinců českou majoritní společností*. B.m. Univerzita Karlova.
- GINTEROVÁ, Monika, 2019. *Rusko má svou vlastní Evropskou unii. „Epochální projekt“ EEU však dospívá velmi pomalu*. ČT24 [online] [cit. 2020-03-02]. Dostupné z WWW: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2958137-rusko-ma-svou-vlastni-evropskou-unii-epochalni-projekt-eeu-vsak-dospiva-velmi>>.
- HASMAN, Jiří a Josef NOVOTNÝ, 2017. *Kdo, odkud, kam a s kým: prostorová příbuznost migračních skupin na globální, národní i lokální úrovni*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. ISBN 978-80-88018-13-1.
- KABOTOVÁ, Gabriela, 2016. *Dopady remitencí na rozvoj Ukrajiny*. B.m. Univerzita Palackého v Olomouci.
- KALIBOVÁ, Květa, PAVLÍK, Zdeněk a Alena VODÁKOVÁ, 2009. *Demografie (nejen) pro demografy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN:978-80-7419-012-4.
- KOCOUREK, Jiří, 2006. *Vietnamci v ČR*. In: LEONTIYEVA, Yana et al. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů: (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 46–62. ISBN 80-7330-098-2.

- KOLDINSKÁ, Kristina, SCHEU, Harald Christian a Martin ŠTEFKO, eds. 2016. *Sociální integrace cizinců*. Praha: Auditorium. ISBN 978-80-87284-60-5.
- KŘÍŽKOVÁ, Martina. 2007. *Cizinci, našinci a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, s. 7–17. ISBN 978-80-239-8475-0.
- LANGER, Tomáš, 2007. *Rozdíly v charakteru využití země v krajích ČR – využití metod prostorové autokorelace*. B.m. Masarykova Univerzita v Brně.
- LEONTIYEVA, Yana, 2005. *Ukrajinci v ČR* [online]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/124_socioweb_5.pdf>.
- KEJKULA, Jiří, 1997. *Přehled hlavních metod shlukové analýzy a možnosti využití shlukové analýzy*. Praha: Statistika, č.12, s. 536–549.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR, 2018a. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2017* [online] [cit. 2020-03-12]. Dostupné na WWW: <<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/rocnizpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-v-ceske-republice-za-roky-2001-2018.aspx>>.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR, 2018b. *Příští zastávka Česká republika: Informace pro cizince, kteří mají v úmyslu pobývat v ČR*. Praha: Slovo 21, z. s. ISBN 978-80-907374-4-0.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR, 2019. *Slovníček pojmů* [online] [cit. 2020-03-12]. Dostupné na WWW: <<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>>.
- MEZENTSEV, Kostyantyn a PIDGRUSHNY, Grygorii, 2014. *Ukraine: Stable Outflow and Changing Nature*. In: *Discovering migration between Visegrad countries and Eastern partners*. Budapest: HAS RCAES Geographical Institute Budapest. 191-211. ISBN: 978-963-9545-44-1. Dostupné z: <https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/agnes_eross_david_karacsonyi_-_discovering_migration_between_visegrad_countries_and_eastern_partners.pdf>.
- Multikulturní centrum Praha* [online]. Praha: ©2019 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <<https://migraceonline.cz/cz/>>.
- NIESSEN, Jan a Thomas HUDDLESTON, 2010. *Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. ISBN 978-92-79-13506-4.
- NÍZKONÁKLADOVÉ CESTOVÁNÍ, 2020. *Ukrajina – mapa Ukrajiny, základní informace o zemi* [online] [cit. 2020-03-12]. Dostupné na WWW: <http://www.luko2.com/cestovani/info_ukrajina.htm>.
- PAVLÍK, Zdeněk, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka a Alena ŠUBRTOVÁ, 1986. *Základy demografie*. Praha: Academia.
- PAVLÍKOVÁ, Eva, SLÁDEK, Karel. a kol. 2009. *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR*. Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart. ISBN 978-80-86818-95-5.
- PŘIDALOVÁ, Ivana a Adam KLSÁK, 2019. *Cizinci v našem sousedství: důvod k obavám?* Praha: Geografické rozhledy 28(3), s. 34–37. Dostupné z WWW: <<https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/144>>.

- REFLEX, 2014. *Slovem roku je „majdan“*. Známe ho z Kyjeva. Co to vlastně je? [online] [cit. 2020-03-13]. Dostupné z WWW: <<https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/54725/slovem-roku-je-majdan-zname-ho-z-kyjeva-co-to-vlastne-je.html>>.
- SAIFRTOVÁ, Barbora, 2014. *Shluková analýza okresů ČR z pohledu demografických ukazatelů*. D.m. VŠE v Praze.
- STATISTICKÁ SLUŽBA UKRAJINY, 2020. [online] [cit. 2020-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://ukrstat.gov.ua/>>.
- STRIELKOWSKI, Wadim, HLUŠTIKOVÁ, Kateřina, MALYNOVSKA, Olena a Zuzana HORVÁTHOVÁ, 2015. *Ukrajinská migrace v zemích EU: Komparativní analýza migračního chování a zasilání remitencí*. Praha: Geografie, 120, č. 3, s. 372–396.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana, 2001. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.
- ŠPROCHA, Branislav a Pavol TIŠLIAR, 2009. *Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi: I*. Bratislava: INFOSSTAT. ISBN 978-80-89398-11-9.
- ŠTICA, Petr, 2014. *Etika a migrace: vybrané otázky současné imigrace a migrační politiky*. Ostrava: Moravapress. ISBN 978-80-87853-20-7.
- ŠTYGLEROVÁ, Terezie a Michaela NĚMEČKOVÁ, 2016. *Možnosti analýzy demografického chování cizinců v ČR z běžné evidence a její výsledky*. In: Luděk Šídlo, Boris Burcin (eds.) *Migrace a demografické výzvy: Sborník vybraných příspěvků z XLVI. konference České demografické společnosti* [online] [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <<https://www.czechdemography.cz/res/archive/002/000321.pdf?seek=1485543410>>. Praha: Česká demografická společnost, s. 19–30. ISBN 978-80-245-2183-1.
- TOUŠEK, Václav, KUNC Josef a Jiří VYSTOUPIL, 2008. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-114-4.
- VALÁŠKOVÁ, Nad'a, UHEREK Zdeněk a Stanislav BROUČEK, 1997. *Aliens or One's Own People. Czech Immigrants from the Ukraine in the Czech Republic*. Praha: ÚEF AV ČR. ISBN 80-85010-74-7.
- VELVYSLANECTVÍ UKRAJINY V ČESKÉ REPUBLICI, 2019a. *Ukrajinci v českých zemích* [online] [cit. 2019-02-19]. Dostupné z WWW: <<https://czechia.mfa.gov.ua/cs/partnership/361-ukrajinci-v-chehiji>>.
- VELVYSLANECTVÍ UKRAJINY V ČESKÉ REPUBLICI, 2019b. *Ukrajinci v České republice* [online] [cit. 2019-02-19]. Dostupné z WWW: <<https://czechia.mfa.gov.ua/cs/ukraine-czechia/ukrainians-in-czechia>>.
- WIKIPEDIA, 2020. *Československo* [online] [cit. 2020-01-10]. Dostupné z WWW: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensko>>.
- ZELENKA, Jan. Proč Češi jako národ nikdy nevymřou? *21. STOLETÍ: revue objevů, vědy, techniky a lidí*. 2020, 3(62) [cit. 2020-04-19]. ISSN 1214-1097.

Seznam datových zdrojů

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2018a. *Cizinci v ČR 2018* [online] [cit. 2018-12-29]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/cizinci/publikace-cizinci-v-cr>>.

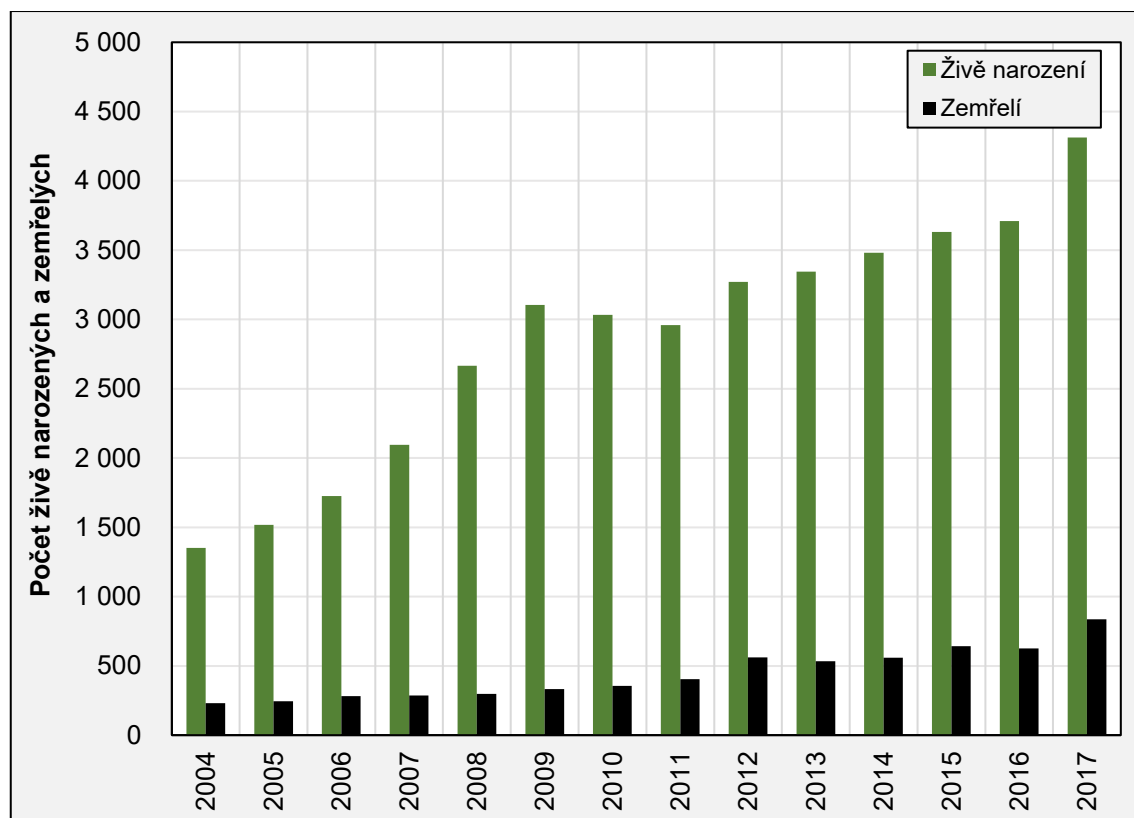
ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2018b. *5 nejčastějších státních občanství cizinců podle oblastí* [online] [cit. 2018-12-29]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/1712_c01t05.pdf/8785e889-5c54-4b5b-8edb-15b0a8251697?version=1.0>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2019. *Data – počet cizinců*. [online] [cit. 2020-4-20]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr>.

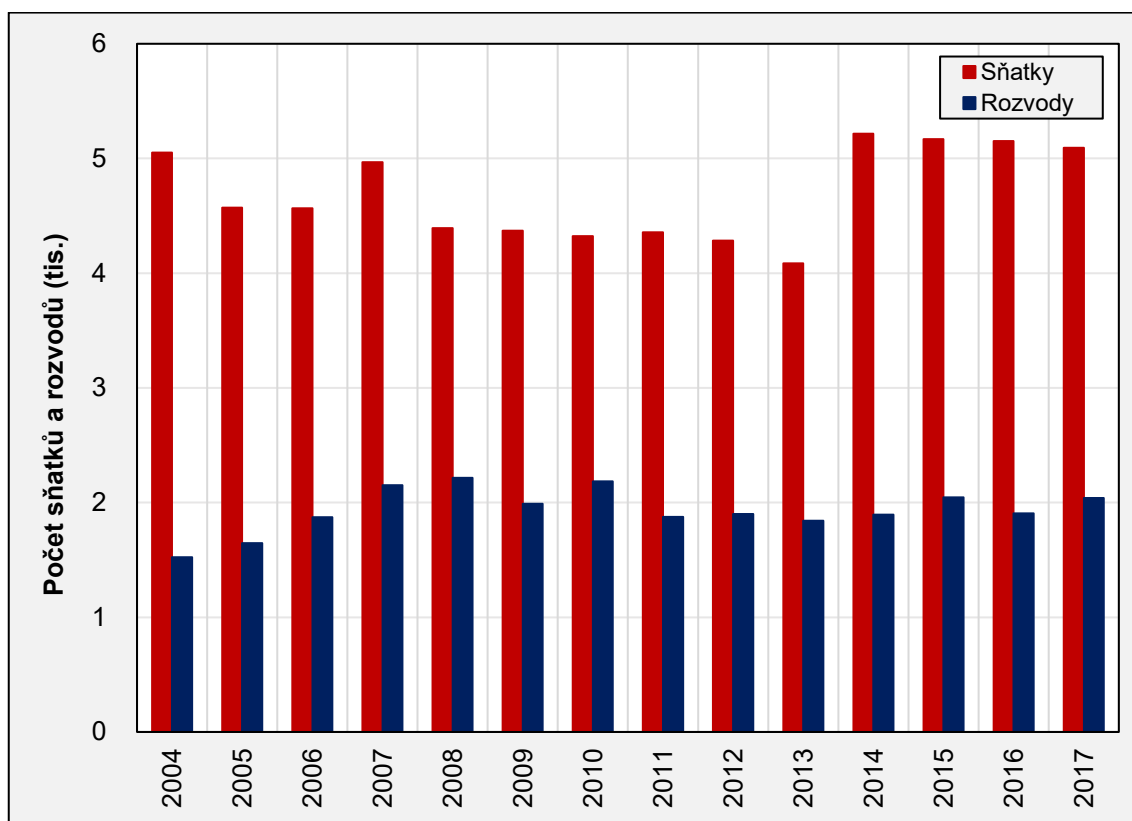
ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2019a. *Cizinci: Demografické události cizinců – datové údaje* [online] [cit. 2020-4-20]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_demogr_udalosti#cr>.

Přílohy

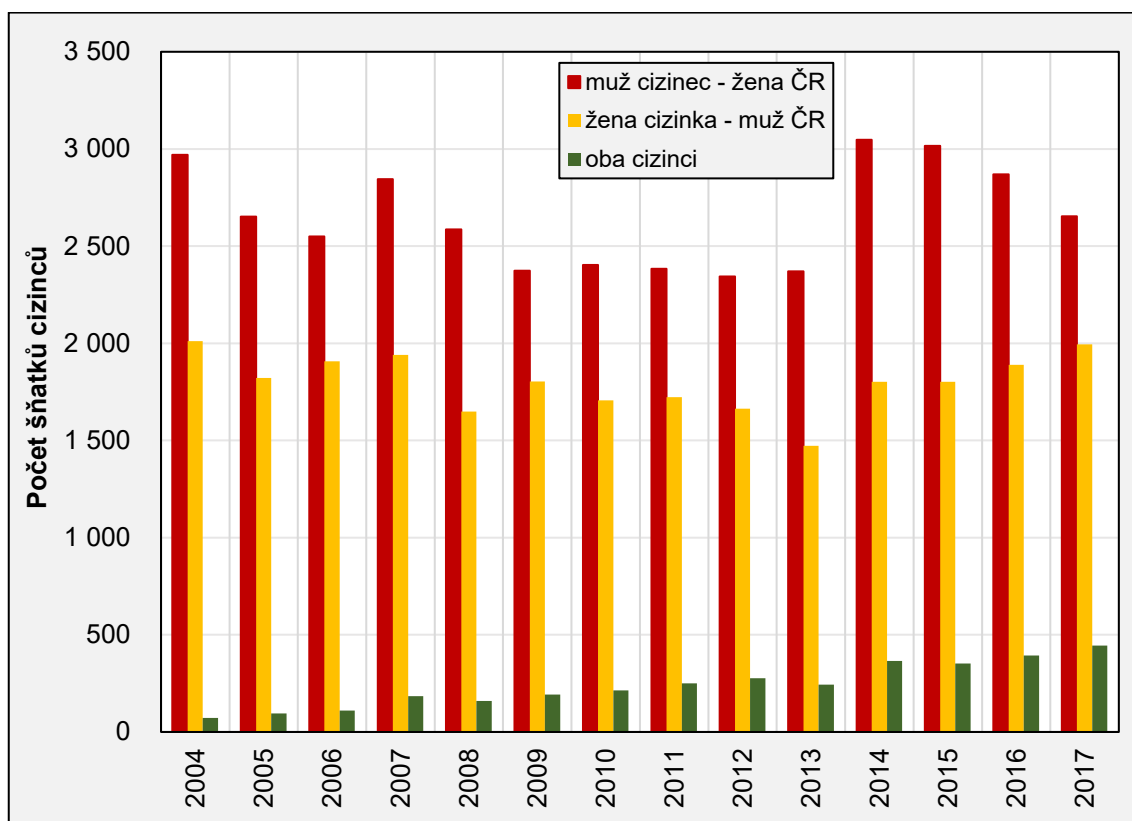
Příloha 1: Počet živě narozených a zemřelých cizinců v Česku, 2004–2017

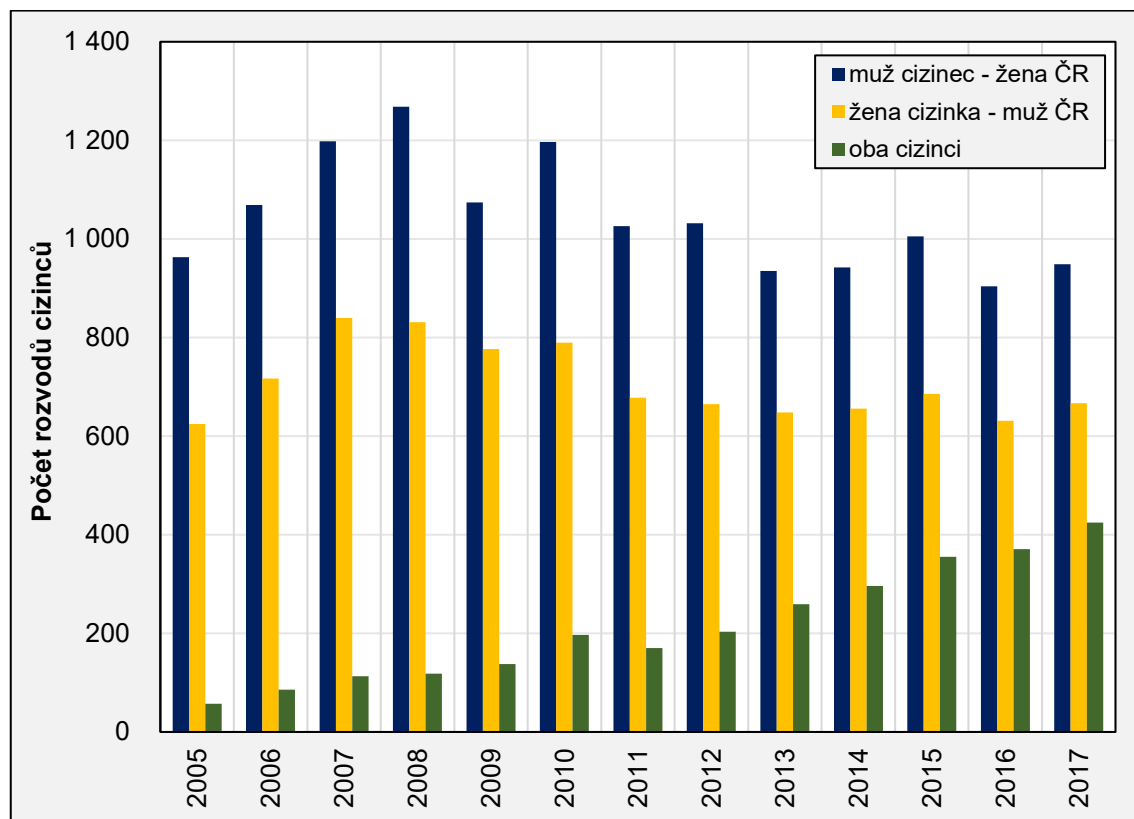
Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Příloha 2: Počet sňatků a rozvodů cizinců v Česku, 2004–2017

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Příloha 3: Sňatky cizinců v Česku, 2004–2017

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Příloha 4: Rozvody cizinců v Česku, 2004–2017

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.

Příloha 5: Vybrané demografické události cizinců v Česku, 2004–2017

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Živě narození s cizím státním občanstvím	1 352	1 518	1 725	2 094	2 666	3 104	3 034	2 959	3 270	3 345	3 482	3 631	3 709	4 313
- podíl na všech narozených v (%)	1,4	1,5	1,6	1,8	2,2	2,6	2,6	2,7	3,0	3,1	3,2	3,3	3,3	3,8
Živě narození s cizí zemí narození matky	-	-	-	-	-	-	-	-	6 336	6 693	6 975	7 530	7 645	8 304
- podíl na všech narozených v (%)	-	-	-	-	-	-	-	-	5,8	6,3	6,3	6,8	6,8	7,3
Zemřelí cizí státní občané	231	245	281	287	299	332	356	404	561	534	560	642	627	836
- podíl na všech zemřelých v (%)	0,22	0,23	0,27	0,27	0,28	0,31	0,33	0,38	0,52	0,49	0,53	0,58	0,58	0,75
Zemřelí narození v cizině	-	-	-	-	-	-	-	-	5 177	6 079	6 423	6 419	6 001	6 650
- podíl na všech zemřelých v (%)	-	-	-	-	-	-	-	-	4,8	5,6	6,1	5,8	5,6	6,0
Sňatky alespoň s 1 cizincem	5 052	4 570	4 566	4 969	4 394	4 369	4 324	4 356	4 283	4 086	5 215	5 170	5 153	5 093
- podíl na všech sňatcích v (%)	9,8	8,8	8,6	8,7	8,4	9,1	9,2	9,7	9,5	9,4	11,4	10,7	10,2	9,7
Sňatky - žena ČR + cizinec	2 969	2 652	2 549	2 845	2 586	2 374	2 403	2 384	2 344	2 370	3 048	3 016	2 870	2 654
Sňatky - muž ČR + cizinka	2 011	1 822	1 907	1 940	1 649	1 803	1 707	1 722	1 663	1 473	1 802	1 802	1 890	1 994
Sňatky - oba cizinci	72	96	110	184	159	192	214	250	276	243	365	352	393	445
Rozvody alespoň s 1 cizincem	1 523	1 645	1 872	2 151	2 217	1 989	2 184	1 874	1 900	1 842	1 894	2 046	1 906	2 041
- podíl na všech rozvodech v (%)	4,6	5,3	6,0	6,9	7,1	6,8	7,1	6,7	7,2	6,6	7,1	7,8	7,6	7,9
Rozvody - žena ČR + cizinec	902	963	1 069	1 198	1 268	1 074	1 197	1 026	1 032	935	942	1 005	904	949
Rozvody - muž ČR + cizinka	568	625	717	840	831	777	790	678	665	648	656	686	631	667
Rozvody - oba cizinci	53	57	86	113	118	138	197	170	203	259	296	355	371	425
Stěhování cizinců v rámci ČR	11 722	17 933	22 973	42 755	42 743	41 600	37 107	26 229	21 935	19 364	18 489	19 253	19 071	18 685
Zahraniční stěhování celkem ČR														
Přistěhovalí z ciziny	53 453	60 294	68 183	104 445	77 817	39 973	30 515	22 590	30 298	29 579	41 625	34 922	37 503	45 957
Vystěhovalí do ciziny	34 818	24 065	33 463	20 500	6 027	11 629	14 867	5 701	20 005	30 876	19 964	18 945	17 439	17 684

Zdroj dat: ČSÚ, 2018 – vlastní úprava.